

RAPPORT

JURISTER I PRIVAT SEKTOR OG DERES BIDRAG TIL VERDISKAPING

MENON-PUBLIKASJON NR. 71/2018

Av Leo Grünfeld og Maren Nygård Basso

Forord

Denne rapporten omhandler juristenes bidrag til verdiskaping i samfunnet. Den er skrevet på oppdrag for Norges Juristforbund og fokuserer på verdiskapingsbidraget i privat sektor, inkludert de som jobber i offentlig eide organisasjoner og bedrifter som er organisert i Spekter. Rapporten vurderer omfanget av både verdiskaping i bedriftene og virkningen som har betydning utenfor bedriftene.

Arbeidet med rapporten har blitt utført i perioden mai til august 2018 og har hvilt på tett kontakt med Michael Rummelhoff i Norges Juristforbund og Tor Egil Viblemo i Oxford Research. Vi takker dem for god prosjektoppfølgning, veiledning og sparring. En takk går også til våre intervjuobjekter som satte av tid til samtaler midt på sommeren. Forfatterne står fullt ut ansvarlig for alt innhold, inkludert eventuelle feil og uklarheter i rapporten.

August 2018

Leo Grünfeld
Prosjektleder

Menon Economics

Sammendrag

I denne rapporten ser vi nærmere på juristenes bidrag til verdiskaping i samfunnet. Vi fokuserer på de juristene som jobber i næringslivet, både i form av private bedrifter, offentlig eiet forretningsvirksomhet (såkalt Spekter-bedrifter) og organisasjonslivet. Mange jurister jobber i bedrifter som driver advokatvirksomhet og juridisk rådgivning. I denne rapporten fokuserer vi mindre på denne gruppen, men det er likevel naturlig å omtale dem i analysen fordi de er interessante å sammenligne med.

Verdiskaping er et begrep som gis mange tolkninger i samfunnsdebatten, men i faget samfunnsøkonomi opererer man med en nokså snever og streng definisjon: Verdiskapingen til en ansatt er den merverdi som han eller hun skaper for samfunnet utover de ressurser som han eller hun bruker som innsatsfaktorer i sitt arbeid. I denne rapporten tar vi i bruk denne definisjonen. Økonomer har døpt dette verdiskapingsmålet til «bruttoprodukt». Når verdiskapingen summeres for hele landet får vi BNP, et mål som gjerne tolkes som et lands velstand eller inntekt. Mange vil hevde at juristenes verdiskapingsbidrag tilsvarer den lønnsinntekten de tildeles. I privat sektor er det jo relativt fri lønnsdannelse. Men det er ikke alltid at regnestykket er så enkelt. En ansatt kan gjennom sitt arbeid bidra til å øke andres verdiskaping, enten internt i bedriften eller utenfor bedriften. Økonomer kaller dette eksterne effekter og ofte vil denne typen verdiskapingsbidrag bli oversett når de ansatte gis en lønnsinntekt.

I tabellen nedenfor har vi anslått størrelsen på juristenes årlige verdiskapingsbidrag og brutt dette bidraget ned på ulike komponenter. Vi skiller mellom bidrag til verdiskaping i bedriften og verdiskaping utenfor bedriften. Slike beregninger hviler på en rekke forutsetninger og er beheftet med betydelig usikkerhet. Tallene vil likevel gi en tydelig pekepinn på hvilket verdsettingsområde man opererer innenfor. Det er viktig å presisere at våre analyser ikke redegjør for årsak og virkning. Det kan tenkes at flere jurister bidrar til økt verdiskaping, men motsatt kausalitet er også mulig: at bedrifter og næringer med høy verdiskapingsevne rekrutterer flere jurister. Det er god grunn til å forvente at begge mekanismer er aktive i dette arbeidsmarkedet.

Samlet står juristene i privat sektor og Spekter-området (utenom advokatselskapene) for en **verdiskaping på knappe 16 milliarder kroner** i 2016. Av dette går 5,6 milliarder til lønn til juristene og omtrent 4,9 milliarder kroner blir til overskudd i bedriftene. Staten henter inn knappe 3 milliarder i arbeidsgiveravgift og moms, mens en verdiskaping på drøye 2,3 milliarder kroner kommer som følge av at produktiviteten til andre ansatte øker i næringen der juristene jobber.

Hvordan juristenes verdiskaping skapes og avlønnes. Kilde: Menon Economics (2018)

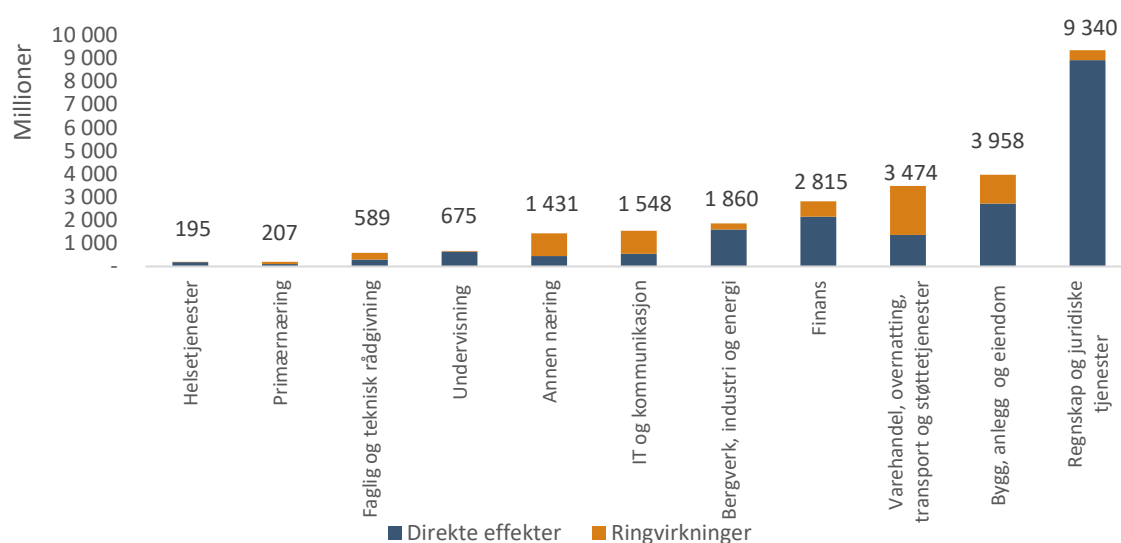
		Verdier som er skapt		Hvordan verdiene fordeles
Verdiskaping utenfor bedriften	←	2974 mill	E	Skatteinntekter
	←	2282 mill (B+D)	D	Lønn i andre bedrifter og organisasjoner
Verdiskaping i bedriften	←	4974 mill	C	Overskudd
	←	Se D	B	Andres lønn i bedriften
	←	5665 mill	A	Juristenes lønn
Totalt		15895 mill.kr		

Våre kartlegginger av jurister i Norge viser at ca. 6431 jurister jobber i næringslivet utenom advokatselskapene og de juridiske rådgiverne. Dette utgjør ca. 20% av alle med juridisk embetseksamen. Sett i lys av antall jurister i denne delen av økonomien, blir verdiskapingsbidraget per jurist på over 2,4 millioner kroner per år, noe som er mer enn det dobbelte av den gjennomsnittlige lønnsinntekten. Dette er høyt sammenlignet med andre yrkesgrupper. I Fastlands-Norge er verdiskapingen per sysselsatt på knappe 1 million kroner. Juristenes høye verdiskaping er dels drevet av at de med høy akademisk utdanning har en lønnsinntekt som ligger 50 prosent over gjennomsnittet i næringslivet. At verdiskapingsbidraget likevel er større enn det lønnsinntekten skulle tilsi blir tydelig bekreftet gjennom intervjuer og en surveyundersøkelse som ble sendt ut til daglig ledere i bedrifter som har en eller noen få jurister ansatt. I slike bedrifter står ledelsen overfor et klart valg som lett synliggjør verdien av det å ha en jurist som ansatt: Enten å dekke det juridiske kompetansebehovet utelukkende gjennom kjøp av eksterne tjenester, eller å ta inn/beholde en intern jurist som kan utføre mye av det de eksterne tar seg av. På denne måten får vi vurdert interne juristers verdi opp mot markedsprisen på eksterne rådgivningstjenester.

I rapporten kategoriseres bedrifters juridiske kompetansebehov. Vi ser på behovet for spesialisert juridisk kompetanse, behovet for ekstern rådgivning og behovet for mer bredt anlagt juridisk kompetanse. Vi har også kartlagt juristenes tidsbruk for å identifisere om ulike juridiske oppgaver skiller seg fra andre med hensyn til verdiskapingsbidrag. Vi ser tydelige tegn til at jurister i privat sektor med høyest inntekt arbeider mer med spesialisert juss.

Videre inneholder denne studien en ringvirkningsanalyse der vi kartlegger juristenes fotavtrykk i norsk økonomi gjennom deres bidrag til kjøp av varer og tjenester fra andre næringer. Fotavtrykket vil alltid være større enn verdiskapingsbidraget fordi vi ser på all aktivitet som kan knyttes opp til juristenes arbeid. Totale ringvirkninger er på **26 milliarder kroner** i verdiskaping. Omkring 7,1 milliarder kroner i verdiskaping skapes hos underleverandører til bedriftene og organisasjonene der juristene jobber. Disse tilfaller i stor grad næringene for bygg og anlegg, varehandel, overnatting, transport og forretningstjenester.

Beregnet verdiskaping i næringene juristene bidrar med sine tjenester (blå del av søylene) og hos underleverandører i næringene (oransje del av søylene). Kilde: Menon Economics (2018)

Juristenes aktiviteter bidrar indirekte (ringvirkninger) til å sysselsette 7838 personer i andre næringer og virksomheter. Hver jurist i privat sektor etterspør med andre ord tjenester som krever et halvt årsverk et annet sted i økonomien.

Innhold

SAMMENDRAG	2
1. INNLEDNING	5
2. METODE OG DEFINISJONER	7
2.1. Hva er verdiskaping og hvordan beregne den?	7
2.2. Hva er en jurist i vår studie?	8
2.3. Data og informasjonskilder	9
2.3.1. To spørreundersøkelser	9
2.3.2. Dybdeintervjuer	10
2.3.3. Data for juristenes lønnsinntekter	11
2.3.4. Regnskapsdata for bedrifter og organisasjoner	11
3. JURISTENE OG AKTIVITET I BEDRIFTENE	12
3.1. Jurister i det norske samfunnet	12
3.1.1. Regional fordeling – hvor i landet jobber juristene i privat sektor?	16
3.2. Juristenes tidsbruk og spesialisering	16
3.3. Bedrifter og juridiske kompetansebehov: En kategorisering	19
4. JURISTENES BIDRAG TIL VERDISKAPING I BEDRIFTENE	21
4.1. Lønnsinntekt som mål på verdiskaping (A)	21
4.2. Bidrag til verdiskaping i bedriftene utover lønn (B og C)	25
4.2.1. Hva mener bedriftene/organisasjonene om juristenes verdiskapingsbidrag (B)	26
4.2.2. Juristenes lønn sett opp mot prisen på eksterne juridiske rådgivere (B)	28
4.2.3. Bidrag til overskudd (C)	31
5. BIDRAG TIL VERDISKAPING UTENFOR BEDRIFTENE	33
5.1. Effekten av akademisk utdanning på produktivitet og verdiskaping i næringslivet (B + C + D)	33
5.2. Ringvirkninger (spredning til andre næringer) (D)	34
5.2.1. Ringvirkningsanalyse: Metode	35
5.2.2. Direkte og indirekte verdiskaping	36
5.2.3. Ringvirkninger i form av sysselsetting	37
5.3. Skatteinntekter (E)	38
6. AVSLUTTENDE OM JURISTENES SAMLEDE VERDISKAPING	39
7. REFERANSER	41
VEDLEGG 1: SPØRREUNDERSØKELSER	42
Spørsmål til Juristforbundets medlemsundersøkelse	42
Spørsmål til surveyundersøkelsen til daglig ledere i bedrifter med 1 eller 2 ansatte jurister:	42

1. Innledning

Vårt samfunn blir stadig mer rettsliggjort. I maktutredning fra 2003 var det nettopp økt rettsliggjøringen som ble trukket frem som det viktigste utviklingstrekket i det norske samfunn gjennom de seneste tiårene, særlig i lys av hva som skaper og fordeler makt i samfunnet (NOU 2003: 19). Parallelt med denne trenden har antallet jurister økt markant. Vi finner ansatte med juridisk kompetanse i nesten alle sektorer og næringer i vårt samfunn, og i dag teller juristene over 30.000 i antall. Økt bruk av jurister i store deler av samfunnet peker i retning av at samfunnsaktørene verdsetter juristenes kompetanse og er villig til å betale for dem i form av ansettelse eller kjøp av eksterne juridiske tjenester. Sagt med andre ord: juristene skaper verdier der de jobber, så vel som for samfunnet på et overordnet nivå. Men hvor store verdier skaper de egentlig for samfunnet og er det mulig å måle dette i kroner og øre?

I denne rapporten ser vi nærmere på juristenes bidrag til verdiskaping i samfunnet. Vi fokuserer på de juristene som jobber i næringslivet, både i form av private bedrifter, offentlig eid forretningsvirksomhet (såkalt Spekter-bedrifter) og organisasjonslivet. Mange jurister jobber i bedrifter som driver advokatvirksomhet og juridisk rådgivning. I denne rapporten fokusere vi mindre på denne gruppen, men det er likevel naturlig å omtale dem parallelt med drøftingen av de som jobber i næringslivet.

Verdiskaping er et begrep som gis mange tolkninger i samfunnsdebatten, men i faget samfunnsøkonomi opererer man med en nokså snever og streng definisjon: Verdiskapingen til en ansatt er den merverdi som han eller hun skaper for samfunnet utover de ressurser som han eller hun bruker som innsatsfaktorer i sitt arbeid. I denne rapporten tar vi i bruk denne definisjonen. Økonomer har døpt dette verdiskapingsmålet til «bruttoprodukt». Når verdiskapingen summeres for hele landet får vi BNP, et mål som gjerne tolkes som et lands velstand eller inntekt. Mange vil hevde at juristenes verdiskapingsbidrag tilsvarer den lønnsinntekten de tildeles. I privat sektor er det jo relativt fri lønnsdannelse. Men det er ikke alltid at regnestykket er så enkelt. En ansatt kan gjennom sitt arbeid bidra til å øke andres verdiskaping, enten internt i bedriften eller utenfor bedriften. Økonomer kaller dette eksterne effekter og ofte vil denne typen verdiskapingsbidrag bli oversett når de ansatte gis en lønnsinntekt.

I kapittel 2 beskriver vi hva som menes med begrepet verdiskaping. Vi presenterer kort hvordan vi tilnærmer oss dette målet i form av et regnestykke, og vi drøfter kort hva vi legger i betegnelsen jurist. I tillegg går vi gjennom hva slags data og informasjonskilder som er benyttet i studien. Det er særlig viktig å lese kapittel 2.1 for her forklares logikken i studien.

I kapittel 3 redegjør vi for hvor mange jurister det finnes i Norge og i de ulike sektorene/næringene i samfunnet. Vi ser nærmere på hva juristene bruker sin tid på av arbeidsoppgaver, og vi forsøker å sette opp en enkel konseptuell modell som beskriver ulike type bedrifters/organisasjoners juridiske kompetansebehov. Det er gjennom å fylle disse behovene at juristene skaper verdier i næringslivet. Våre kvalitative kartlegginger av juristenes verdiskapingsbidrag er nært knyttet opp til denne enkle modellen.

I kapittel 4 konsentrerer vi oss om juristenes bidrag til verdiskaping i bedriftene og organisasjonene hvor de arbeider. Denne bedriftsinterne verdiskapingen skal i prinsippet slå ut i bedriftens eller organisasjonens regnskapstall, i form av lønn til juristene, lønn til andre, overskudd og innbetalt skatt. I neste kapittel retter vi søkelys mot de effekter juristene kan skape for aktører utenfor bedriftene. Vi tilnærmer oss bidraget til verdiskaping på fire måter. Først ser vi på juristenes lønnsinntekt. Deretter presenterer vi data og tilbakemeldinger fra intervjuer og survey om daglig lederes perspektiver på verdiskapingsbidraget. Vi ser særlig på sammenligninger med eksterne juridiske rådgivere. Til slutt drøfter vi og anslår juristenes bidrag til overskudd i bedriftene.

Enhver aktivitet, enten det er i en bedrift eller i offentlig sektor, vil kunne skape virkninger utenfor organisasjon. Denne typen effekter betegnes gjerne som bedriftseksterne effekter. De kan opptre hos andre bedrifter i

næringen, eller i andre næringer eller sektorer i økonomien. I kapittel 2.1 har vi betegnet disse effektene med bokstavene D og E. Økonomer sliter med å vurdere omfanget av slike eksternaliteter (D) ettersom det til enhver tid finnes en rekke faktorer som påvirker produktiviteten og verdiskapingen i ulike deler av økonomien. Det gjøres likevel seriøse forsøk på å identifisere slike effekter, gjennom bruk av ulike metoder. I kapittel 5 presenterer vi to metoder: den første omfatter en enkel empirisk/statistisk analyse av sammenhengen mellom bruk av ansatte med akademisk utdanning i næringslivet og veksten i produktivitet. Den andre metoden – som er mer omdiskutert – er en ringvirkningsanalyse som ser på hvordan juristenes aktivitet i næringslivet sprer seg gjennom økonomien i form av underleveranser fra andre næringer. Virkninger på offentlige finanser gjennom skatteinntekter er i kapittel 2.1 betegnet med bokstaven E. Dette er en ren regnskapsmessig størrelse som beregnes ut fra lønnskostnadene og overskuddet i bedriftene.

2. Metode og definisjoner

I dette kapittelet beskriver vi hva som menes med begrepet verdiskaping. Vi presenterer kort hvordan vi tilnærmer oss dette målet i form av et regnestykke, og vi drøfter kort hva vi legger i betegnelsen jurist. I tillegg går vi gjennom hva slags data og informasjonskilder som er benyttet i studien. Det er særlig viktig å lese kapittel 2.1, for her forklares logikken i studien.

2.1. Hva er verdiskaping og hvordan beregne den?

Verdiskaping er et begrep som gis mange tolkninger i samfunnsdebatten, men i faget samfunnsøkonomi operer man med en nokså snever og streng definisjon: Verdiskapingen til en ansatt er den merverdi som han eller hun skaper for samfunnet utover de ressurser som han eller hun bruker som innsatsfaktorer i sitt arbeid. Økonomer har døpt dette verdiskapingsmålet til «bruttoprodukt». Når verdiskapingen summeres for hele landet får vi BNP, et mål som gjerne tolkes som et lands totale inntekt.

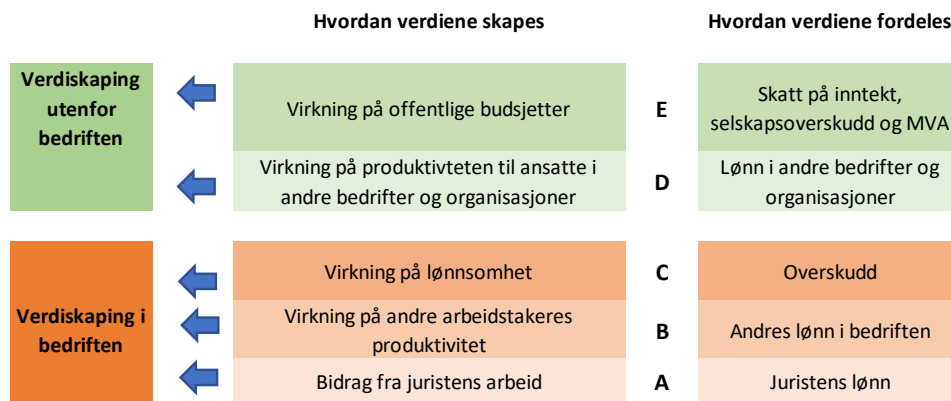
Denne merverdien blir vanligvis synliggjort i bedriften i form av lønn til den ansatte, overskudd til eierne av bedriften og skatt til det offentlige. I et effektivt arbeidsmarked med frikonkurransen vil lønnen til juristen nettopp speile juristens bidrag til verdiskaping der han eller hun jobber. Man sier at lønnen er lik juristens «marginalproduktivitet». Men det er ikke alltid at regnestykket er så enkelt. En ansatt kan gjennom sitt arbeid bidra til å øke andres verdiskaping, enten internt i bedriften eller utenfor bedriften. Økonomer kaller dette eksterne effekter og ofte vil denne typen verdiskapingsbidrag bli oversett når de ansatte gis en lønnsinntekt.

Videre er det slik at vi i Norge har tradisjon for at en stor andel av de ansatte i privat sektor tar del i sentraliserte lønnsforhandlinger. Denne typen lønnsdannelse kan skape et skille mellom lønn den ansatte tildeles og den ansattes verdiskapingsbidrag til bedriften. I mange bedrifter og organisasjoner der jurister arbeider er juristene del i en slik sentralt fremforhandlet lønnsdannelse.

I et stort antall bedrifter der jurister arbeider genereres det betydelige overskudd. Dette overskuddet skal i prinsippet gjenspeile verdien av kapital (maskiner, bygg, teknologi og knowhow). Ofte vil denne verdien tilsvare det avkastningskrav som stilles av investorene i kapitalmarkedet, noe som gjerne tilsvarer renten på kapitalen. Men lønnsomheten i mange selskap overstiger ofte dette avkastningskravet og ikke sjelden er juristene også eiere av bedriften. Da vil gjerne en andel av overskuddet kunne tilskrives juristens bidrag gjennom deres arbeid.

I Figur 2-1 har vi satt opp et rammeverk for hvordan jurister skaper verdier i bedriftene og organisasjonene de arbeider i, samt verdier utenfor bedriften (ellers i samfunnet). Videre viser figuren hvordan denne verdiskapingen fordeles i form av ulike typer avlønning. I denne rapporten diskutere vi alle disse komponentene. Vi forsøker å tallfeste de ulike elementene i figuren (fra A til E) for å skape et helhetlig bilde av verdiskapingsbidraget som kommer fra jurister som jobber i privat sektor.

Figur 2-1 Hvordan verdier skapes og avlønnes. Kilde: Menon Economics (2018)

Verdiene kan skapes internt i bedriften eller organisasjonen, eller utenfor (eksternt). I henhold til drøftingen over har vi delt virkningene av juristenes arbeid inn i fem komponenter, som drøftes hver for seg senere i rapporten. Det er summen av disse komponentene som samlet utgjør verdiskapingsbidraget til juristene. Fra et samfunnsøkonomisk ståsted er det vanskelig å skille klart og tydelig mellom disse veiene til verdiskaping og når man skal måle dem i kroner og øre er det fare for dobbelttelling. Det er også slik at kilden til verdiskapingen (hvordan verdiene skapes) ikke nødvendigvis samsvarer med hvordan man avlønnes, eller hvordan verdiene fordeles. Dette problematiserer vi gjennomgående i denne rapporten.

2.2. Hva er en jurist i vår studie?

I denne studien er jurister definert som personer med høyeste oppnådd utdanning registrert under Norsk standard for utdanningsgruppering (NUS2000) kode 35 eller 64. Dette vil med andre ord si personer som har oppnådd en juridisk embetseksamen eller lignende¹.

Studien har hovedfokus på jurister i privat sektor, utenom selskapene som er spesialisert innen juridisk rådgivning (advokatselskaper og lignende). I næringsstatistikken til SSB er disse rådgiverne samlet i en egen næringsgruppe (NACE 69.1), og vi skiller disse systematisk ut fra jurister i andre deler av næringslivet. Jurister som arbeider i offentlig forvaltning er også holdt utenfor i denne analysen, men enkelte steder rapporterer vi også for denne gruppen for å sammenligne. Det har vært ønskelig å inkludere jurister som arbeider i organisasjonslivet og i bedrifter som organiseres gjennom arbeidsgiverforeningen Spekter. Spekter representerer offentlig eide foretak og organisasjoner som har et forretningsmessig preg. Vi inkluderer disse juristene i våre tall og analyser for jurister i næringslivet.

For å kartlegge **hvor mange jurister det er i Norge og hvor de jobber** har vi fått utlevert et særskilt datauttrekk fra SSBs sysselsettingsfil som er blitt koblet opp mot utdanningsstatistikken. Disse har så blitt fordelt på næring basert på næringsgruppen som deres arbeidsgiver sorterer inn under. Kategoriseringen er basert på detaljerte næringsgruppering (3- og 5-sifret NACE-koder) og tall er hentet ut for 2011 og 2016 for å kunne se på utviklingen

¹ Vår definisjon av jurister er basert på personer som har fullført utdanningen innen følgende utdanningsgrupper:

637104 Juridisk embetseksamen, 2. avd.

737101 Cand.jur.-utdanning, profesjonsstudiet

737102 Master, rettsvitenskap, femårig

737904 Master of Laws, public international law

737905 Master of Laws, information and communication technology law

737906 Master of Laws, maritime law

De tre siste gruppene utgjør om lag 5000 jurister. Dette tallet kan forklare avviket mellom tallene i denne rapporten og tallene i Norges Juristforbunds tidligere kartlegging.

de siste 5 årene. Dette datamaterialet har gjort det mulig for oss å plassere juristene i de sektorer av økonomien som er omtalt ovenfor.

2.3. Data og informasjonskilder

For å dokumentere i hvilken grad og hvordan jurister bidrar til økonomisk vekst og verdiskaping har det vært behov for å gjennomføre både kvantitative og kvalitative kartlegginger. Gjennom de kvantitative analysene belyser vi verdiskapingsbidraget til juristene i form av kroner og øre. De kvalitative kartleggingene har til hensikt å utdype og utvide den kvantitative analysen av juristenes verdiskapingsbidrag. De skal gi en forståelse for hvordan jurister skaper økonomisk vekst og verdiskaping, hvilke arbeidsoppgaver som skaper grunnlag for denne verdiskapingen og hvilke typer kompetanse som særlig verdsettes høyt i disse sektorene. Vi har hentet inn lønnsstatistikk for jurister fra Norges Juristforbund og Advokatforeningen. Videre har vi hentet inn data fra SSB for sysselsetting av jurister i ulike sektorer og næringer. I tillegg er det gjennomført to surveyundersøkelser: En som retter seg mot juristene selv og en som retter seg mot bedrifts- og organisasjonsledere i næringslivet. Sist men ikke minst har vi gjennomført intervjuer med åtte utvalgte bedrifter/organisasjoner.

2.3.1. To spørreundersøkelser

Det er gjennomført to spørreundersøkelser for å kartlegge oppgaver og roller som juristene fyller i sin virksomhet, dels for å synliggjøre sider ved juristenes arbeid som ikke kan la seg beregne i form av verdiskapingsmål og dels for å belyse hvordan det skapes verdier.

Den første spørreundersøkelsen er rettet mot daglig **ledere i private virksomheter** der jurister arbeider og mot organisasjoner med jurister. Dette, for å få ledelsen i bedriften sitt perspektiv på juristenes verdiskapingsbidrag. Fokuset har vært på bedrifter med en eller få ansatte jurister for å belyse valget mellom å benytte interne og eksterne juridiske tjenester. Dersom bedriften eller organisasjonen har en eller noen få jurister ansatt, er vår hypotese at de lettere vil kunne vurdere de økonomiske og kompetansemessige konsekvensene av å ikke ha en jurist ansatt. I bedrifter eller organisasjoner med få ansatte jurister, blir valg av ekstern og intern bruk av jurister mer synlig. En del av spørsmålene i spørreundersøkelsen omhandler dette. Eksempelvis om det lønner seg for bedriften å ha interne jurister sett opp mot å bruke eksterne juridiske tjenester, hvor verdifull den/de interne juristen(e) er med henhold til å få utbytte av eksterne juridiske tjenester og om det er aktuelt å kjøpe eksterne juridiske tjenester som supplement til å bruke interne jurister innenfor ulike rettsfelt. I tillegg ønsker vi å belyse verdien av de interne juristene i virksomheten, sett fra bedrifts- og organisasjonslederens perspektiv. Eksempelvis arbeidsgivers perspektiv på verdien av oppgaver som juristene utfører innenfor ulike rettsfelt, om avkastningen til interne jurister gjenspeiler lønnen de tildeles og om internjuristene bidrar til at virksomheten bedrer sitt omdømme.

Spørreundersøkelsen ble sendt til 244 daglig ledere i ulike private virksomheter og organisasjoner som er registrert med ett eller noen få ansatte som medlemmer i Norges Juristforbund (nært opp til alle slike foretak). Svarprosenten var på 20 prosent, tilsvarende 51 respondenter. 31 prosent av de daglige lederne er selv jurister. Flere av respondentene i undersøkelsen har i tillegg gitt utfyllende skriftlige innspill i forhold til deres tanker om juristenes verdi. Med et så lavt antall respondenter må svarene vurderes med stor forsiktighet. Det er ikke mulig å bruke tallene som et statistisk materiale for vurdering av signifikante vurderingsmønstre. Der disse tallene benyttes er de også vurdert i sammenheng med tilbakemeldinger fra kvalitative undersøkelser i form av bedriftsintervjuer.

Den andre spørreundersøkelsen er rettet mot **medlemmer i Norges Juristforbund** som faller inn under områdene privat og spekter. Fokuset har vært på å kartlegge juristenes tidsbruk, med særlig fokus på arbeidsoppgavenes grad av spesialisering og juridisk tematikk. I tillegg ønsket vi å belyse forskjellene i juristenes avlønning i henhold til hvilke arbeidsoppgaver de utfører. Spørreundersøkelsen ble sendt ut til ca. 1500 medlemmer innen medlemssegmentene Privat og Spekter. Vi oppnådde en svarprosent var på 57 prosent,

tilsvarende 857 jurister, noe som må anses som høyt. Undersøkelsen kan derfor vurderes som høyst valid og representativ.

2.3.2. Dybdeintervjuer

Det er gjennomført åtte semistrukturerte dybdeintervjuer med aktører som benytter seg av juristenes kompetanse i privat sektor og Spekterområdet. Hensikten med intervjuene har vært å få frem utdypninger av behovet for juridisk kompetanse i ulike kontekster, samt å teste ut hypoteser som vi har utledet fra annet materiale. Fokuset i dybdeintervjuene var å gå mer i dybden rundt juristenes rolle i de utvalgte bedriftene, samt valget mellom å benytte interne og eksterne jurister. Dette for å få en bedre innsikt og ulike perspektiver på juristenes verdi i de ulike bedriftene og hvordan det eventuelt skapes verdier.

Noen av de sentrale problemstillingene som ble løftet frem i intervjuene omhandlet blant annet verdien av juristene i forhold til ulike arbeidsoppgaver og behov i organisasjonen (arbeidstvister, kontraktsforhandlinger o.l.), juristenes lederegenskaper og viktigheten av interne jurister for å sikre best mulig kvalitet på eksterne juridiske tjenester.

Følgende sentrale problemstillinger ble lagt til grunn for å reflektere rundt juristenes rolle i de utvalgte selskapene.

1. Har dere en egen juridisk avdeling?
2. Hva er det de interne juristene gjør som de eksterne ikke kan gjøre?
3. Koordinatorrolle mellom interne og eksterne oppgaver
4. Har du noen gang opplevd at det hadde gått skikkelig galt uten interne jurister?
5. Har du noen gang opplevd at juristene har skapt stor merverdi?
6. Generelt om juristenes bidrag gjennom ledelse- og strategioppgaver – har de gode/spesielle lederegenskaper?
7. Hvis internasjonalt selskap: problematiser internjuristenes kompetanse
8. Er det noen forskjell mellom å bruke advokater vs. jurister utover prosedyrerett?
9. Trenger dere flere/færre jurister – kunne du klart deg helt uten jurister (konfidensielt)?
10. Hva er din opplevelse av økte «compliance» krav? Trengs det egentlig? Er juristene et nødvendig onde?

Tabell 2-1 gir en oversikt over de åtte aktørene vi intervjuet.

Tabell 2-1 Oversikt over intervjuobjekter. Kilde: Menon Economics (2018)

Bedrift	Kontaktperson	Stilling
Handelshøyskolen BI	Marius Eriksen	Divisjonsdirektør - Heltidsstudier
Finans Norge	Idar Kreutzer	Administrerende direktør
Statkraft AS	Thor Erik Grammeltvedt	Direktør for strategi- og tariffutvikling
Petroleum Geo-Services ASA	Rune Olav Pedersen	Administrerende direktør
Aschehoug AS	Mads Nygaard	Forlegger og konsernsjef
ABG Sundal Collier ASA	Knut Brundtland	Administrerende direktør
Nye veier	Finn Åsmund Hobbesland	Direktør planprosesser og samfunnskontakt
DNV GL	Thomas Vogt Eriksen	Finansdirektør

Utvalget av bedriftsintervjuer ble selektert for å sikre størst mulig variasjon i materialet, både med hensyn til næring, sektor, type bedrift/organisasjon og juridisk fagområde. Vi startet med en bruttoliste på omtrent 20 bedrifter og fikk positiv respons på intervjuhenvendelsen i åtte av henvendelsene.

2.3.3. Data for juristenes lønnsinntekter

For å kartlegge juristenes lønnsinntekter i ulike deler av samfunnet har vi benyttet lønnsundersøkelsen til både Norges Juristforbund og bransjeundersøkelsen til Advokatforeningen. Vi har fått tilgang til mikrodata bak **Lønnsundersøkelsen til Juristforbundet** som rapporterer lønn for alle yrkesaktive jurister i ansettelsesforhold, inkludert ansatte advokater (Norges Juristforbund, 2017). Medlemmene blir bedt om å oppgi årslønn i 100 prosent stilling for å videre kunne analysere spørsmål som hva en nyutdannet jurist tjener, hvordan lønnsutviklingen er og hva som er vanlig å tjene i ulike typer jobber.

I **bransjeundersøkelsen til Advokatforeningen** kartlegges omsetning, inntekter, priser, kostnader og strukturelle forhold i bransjen for advokattjenester. Hensikten er å etablere et faktagrunnlag for analyser og vurderinger av advokatbransjen og advokatyrrket i Norge. Den siste undersøkelsen ble gjennomført i 2016, i samarbeid med TNS Gallup, og baserer seg på omsetnings- og inntektstall for 2015 (Advokatforeningen, 2016).

2.3.4. Regnskapsdata for bedrifter og organisasjoner

For å kunne beregne verdiskaping i ulike deler av næringslivet trenger vi informasjon om lønnskostnader og driftsresultat (overskudd) i næringslivet. Dette er informasjon som hentes inn fra Menons bedriftsdatabase og som igjen hviler på regnskapsinformasjon fra Brønnøysundregistrene. I tillegg benytter vi data for verdiskaping (bruttoprodukt) fra det årlige nasjonalregnskapet som produseres av SSB. Dette gjør vi både for å kvalitetssikre data og for å koble data til andre typer variabler.

3. Juristene og aktivitet i bedriftene

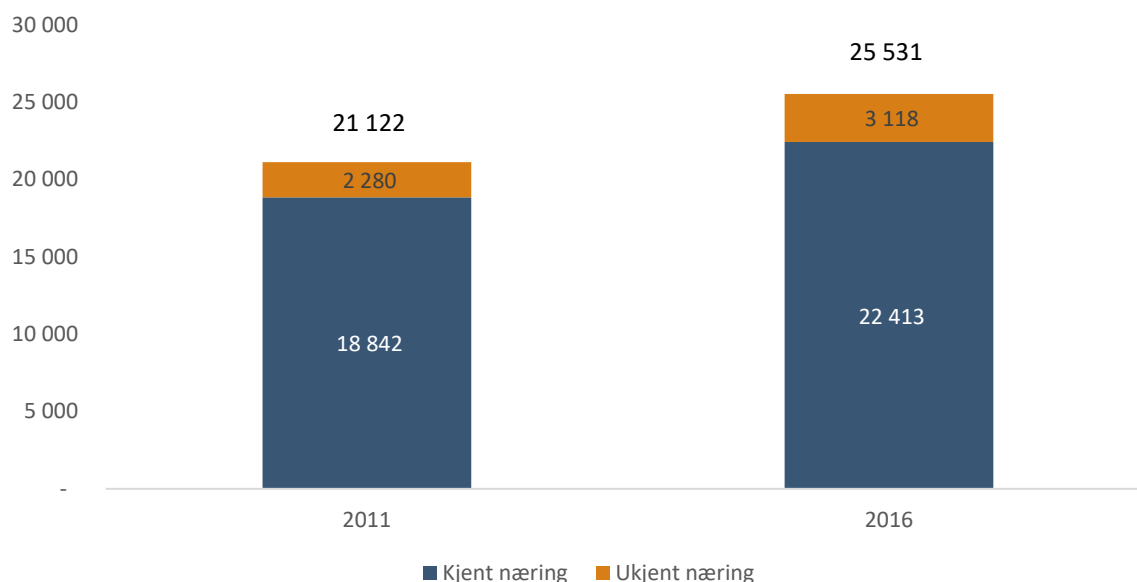
I dette kapittelet redegjør vi for hvor mange jurister det finnes i Norge og i de ulike sektorene/næringene i samfunnet. Vi ser nærmere på tidsbruken til juristene på ulike arbeidsoppgaver, og vi forsøker å sette opp en enkel konseptuell modell som beskriver ulike type bedrifters/organisasjoners juridiske kompetansebehov. Det er gjennom å fylle disse behovene at juristene skaper verdier i næringslivet. Våre kvalitative kartlegginger av juristenes verdiskapingsbidrag er nært knyttet opp til denne enkle modellen.

3.1. Jurister i det norske samfunnet

I følge våre nye datauttrekk fra SSB der utdanningsstatistikk er koblet sammen med sysselsettingsdata, var det i 2016 til sammen 25 531 jurister i Norge (se definisjon i kapittel 2.2). I løpet av femårs-perioden 2011 til 2016 økte dette antallet med hele 21 prosent, tilsvarende en årlig vekst på 4 prosent. I samme periode økte sysselsettingen i Norge med knappe 5 prosent. Det blir med andre ord raskt flere jurister i norsk arbeidsliv.

I Figur 3-1 skiller vi mellom jurister med kjent næringstilknytning og jurister der det ikke er oppgitt hvilken næring eller sektor de jobber. I gruppen som er representert med en oransje søyle i Figur 3-1 finner vi jurister som er selvstendig næringsdrivende, pensjonister, trygdede eller som jobber i bedrifter som ikke har oppgitt noen næringstilknytning. Samlet utgjør denne gruppen 12 prosent av alle juristene i 2016. Dersom vi kun ser på veksten i sysselsatte jurister med kjent næringstilknytning, finner vi tilnærmet samme vekst over perioden som for totalt antall jurister.

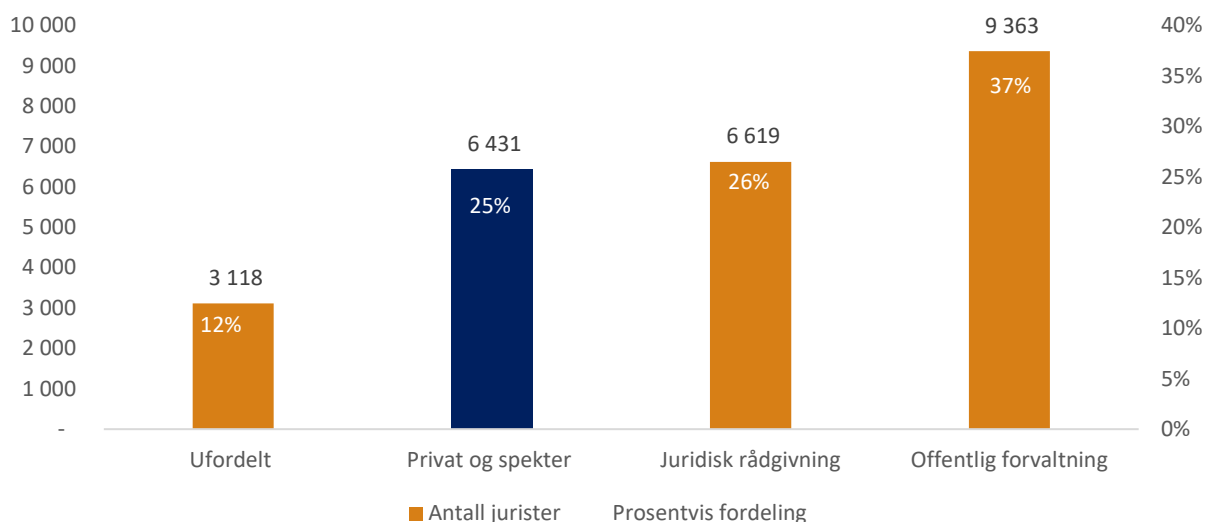
Figur 3-1 Antall jurister i Norge i 2016, fordelt på kjent og ukjent næringstilknytning. Kilde: SSB (2018)

I Figur 3-2 har vi fordelt juristene i henhold til overordnede sektorer eller arbeidsområder. Tilnærmet 37 prosent av juristene arbeider i offentlig forvaltning (stat, fylkeskommune og kommune). Litt over en fjerdedel arbeider i næringen for juridisk rådgivning. Denne næringen inneholder også rådgivningsselskaper som driver regnskap, revisjon og økonomisk rådgivning (f.eks. de fire store). Omtrent 25 prosent (6431) arbeider i næringslivet som er betegnet som «Privat og Spekter». Det er denne gruppen vi primært fokuserer på i denne analysen. Juristene i denne sektoren står for ca. 0,35 prosent av alle sysselsatte i fastlandsøkonomien utenom offentlig forvaltning.

Juristene har en høy organisasjonsgrad. Norges Juristforbund hadde ved inngangen til 2018 16929 ferdig utdannede medlemmer. Advokatforeningen har 9205 medlemmer og dekker 91 prosent av alle med advokatbevilgning.² Ettersom det er betydelig overlapp mellom disse foreningenes medlemsmasse for advokater er det ikke mulig å angi en eksakt organiseringsgrad, men den ligger sannsynligvis mellom 60 og 70 prosent.

Figur 3-2 Antall jurister fordelt på næring, 2016. Kilde: SSB (2018)

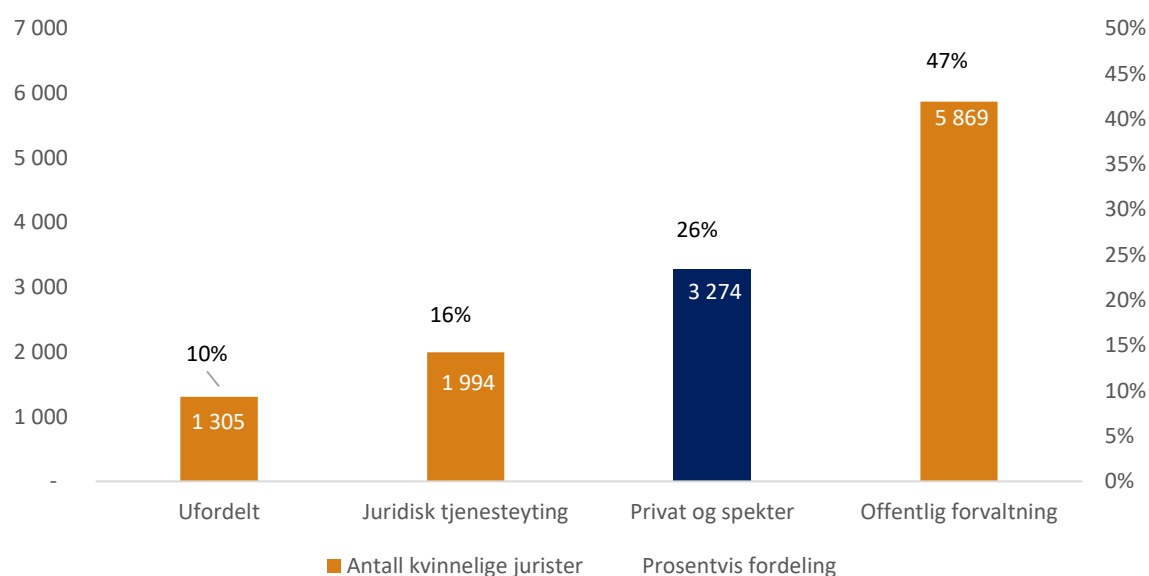

Figur 3-3 viser antall og andelen kvinnelige jurister i de overordnede sektorene eller arbeidsområdene. Totalt antall kvinnelige jurister i 2016 var rundt 12.500, tilsvarende 48 prosent av totalt antall jurister. Fortsatt er det med andre ord flere mannlige enn kvinnelige jurister, men dette vil endre seg fort i lys av utviklingen de siste årene. I perioden 2008-2017 ble det utdannet nesten dobbelt så mange kvinnelige jurister som mannlige.

Nesten halvparten av de kvinnelige juristene arbeider innenfor offentlig forvaltning. Hele 62 prosent av juristene som arbeider innenfor offentlig forvaltning er kvinner. Videre finner vi at 26 prosent av kvinnene arbeider innenfor gruppen «Privat og Spekter», tilsvarende det samme som den totale andelen på 25 prosent. 16 prosent av de kvinnelige juristene arbeider innenfor juridisk tjenesteyting. Det er en langt lavere andel enn for menn, og totalt utgjorde de kun 30 prosent av juristene i denne næringen.

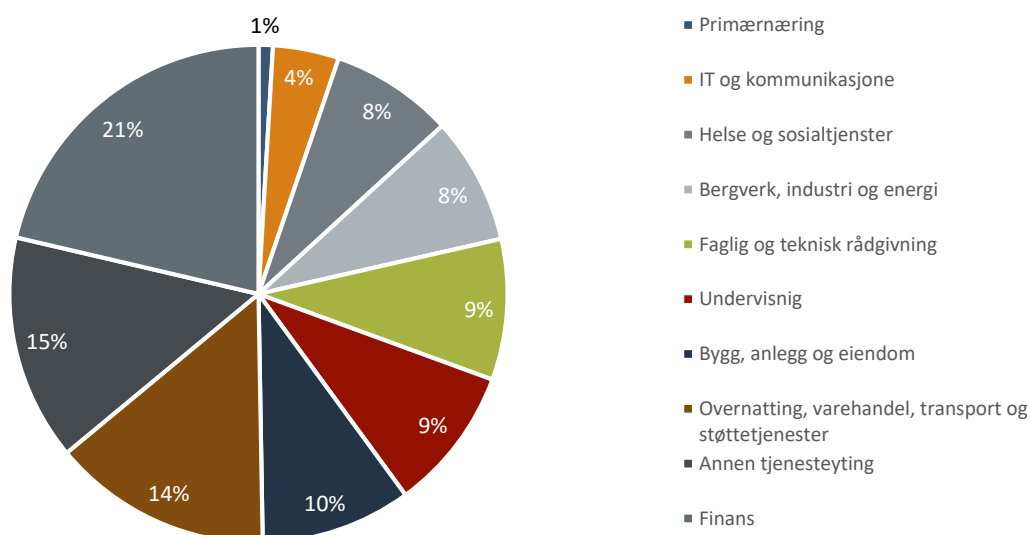
² Det er viktig å merke seg at Norges Juristforbund og Advokatforeningen er svært forskjellige organisasjonstyper. Juristforbundet er en arbeidslivsorganisasjon. Advokatforeningen har på den annen side ingen rolle i det kollektive arbeidslivet, men bygger opp rundt advokatrollen.

Figur 3-3 Kvinnelige jurister fordelt på næring, 2016. Kilde: SSB (2018)

I gruppen «Privat og Spekter», finner vi at juristene fordeler seg nokså jevnt utover næringene, men med en tydelig overvekt mot de kunnskapsintensive tjenestesektorene, se Figur 3-4. Den største næringen for jurister er finansnæringen som sysselsetter 21 prosent av alle juristene i næringslivet. Deretter følger annen tjenesteyting (15 prosent), så en samlegruppe med overnatting, handel, transport og støttetjenester. Primærnæringene er den minste kategorien og sysselsetter om lag 1 prosent av juristene i næringslivet.

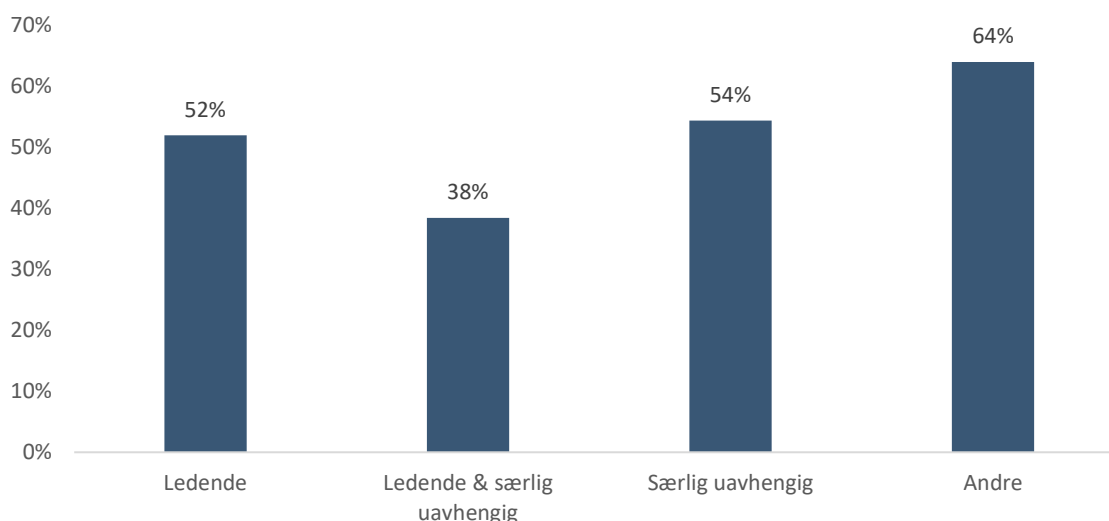
Figur 3-4 Antall jurister i privat sektor og spekter fordelt på næring, 2016. Kilde: SSB (2018)

Næringsfordelingen for kvinner er nokså lik, men med litt større andel plassert i undervisning, helse og annen tjenesteyting (ett til to prosentpoeng).

I Norges Juristforbunds lønnsundersøkelse skiller man mellom jurister i ledende stillinger, i stillinger med både ledelse og særskilt uavhengige oppgaver, stillinger med bare særskilt uavhengige oppgaver og andre. Vær oppmerksom på at lønnsundersøkelsen har en sammensetning av respondenter med større andel kvinner. Figur 3-5 viser at kvinneandelen er størst i gruppen for jurister som hverken har ledende eller særskilt uavhengig oppgaver. Lavest er andelen som både har ledende og særlig uavhengige oppgaver. I neste kapittel ser vi at denne fordelingen påvirker lønnsinntekter for kvinnelige jurister.

Figur 3-5 Andel kvinnelige jurister fordelt på stillingsdefinisjon. Kilde: Norges Juristforbunds lønnsundersøkelse (2017)

NIFU-rapport om arbeidsmarkedet for jurister (2012)

I 2012 publiserte NIFU en rapport om arbeidsmarkedet til jurister. Denne rapporten tar utgangspunkt i en vurdering og framskriving av behovet for jurister fram mot 2025 og en vurdering av om dagens utdanningstilbud møter de behov samfunnet har for juridisk kompetanse og som jurister står overfor etter endt utdanning. Hovedkonklusjonene i rapporten var:

De regner med en sterk vekst i antall jurister: I deres høyeste anslag beregner de at antall jurister i 2025 er rundt 27.000. En vekst på 55 prosent fra 2012 hvor antall jurister var 17.000. Tallet for 2012 ligger langt lavere enn våre tall for 2011 og det er uklart hvor NIFU har hentete dette tallet fra.

Etterspørselen er mer sikker: Rapporten legger til grunn at den økonomiske utviklingen gir tilsvarende utslag for jurister som for alle med høyere utdanning, og etterspørselen etter jurister i 2025 vil da være 21.000, tilsvarende 22 prosent høyere enn i 2012.

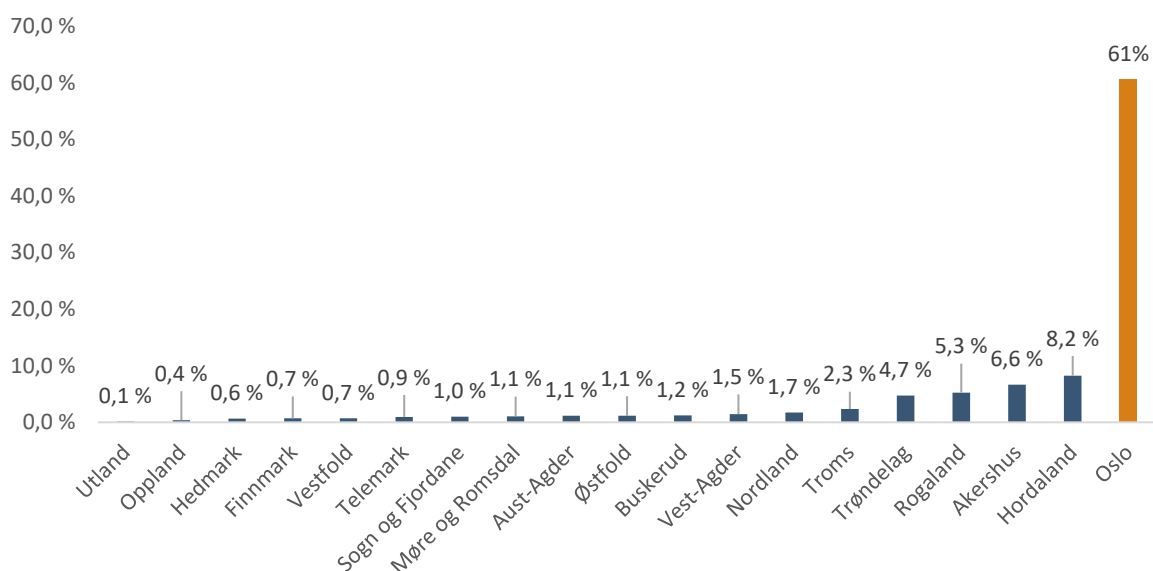
Mangel på jurister er sannsynlig: Denne konklusjonen avhenger av hvilke alternativ de legger til grunn. Men hvis det skulle bli en juristmangel, vil det kunne skje tilpasninger underveis ved at de fleste nye juristene vil bli rekruttert til de juridiske kjerneområdene, og at det blir færre som går til andre arbeidsområder.

Juristutdanningen oppleves som relevant: Alt i alt synes juriststudiet å være godt tilpasset jobber innenfor det de betegner som «kjerneområdene», men noe svakere tilpasset jobber i et mer utvidet arbeidsmarked.

3.1.1. Regional fordeling – hvor i landet jobber juristene i privat sektor?

Figur 3-6 viser hvilke fylker jurister i privat sektor og spekter arbeider i. Her inkluderer vi jurister, advokater i advokatselskap, advokater ellers og advokatfullmektiger. Tallene er basert på oppgitte tall fra Juristforbundets lønnsundersøkelse for 2017. Antall respondenter på spørsmålet «I hvilket fylke ligger arbeidsplassen din?» var på 1579 respondenter. Nærmere 61 prosent av respondentene arbeider i Oslo. Sammenlignet med lønnsundersøkelsen for 2014, har andelen jurister i privat sektor som arbeider i Oslo over tid, vært relativt stabil. Vi har med andre ord en kraftig opphoping av jurister i hovedstadsregionen. Dette er nok primært drevet av at mange av de store bedriftene har sitt hovedkontor i Oslo, samt at behovet for jurister i statsforvaltningen og de store etatene er stort. Dette skaper et stort alternativt arbeidsmarked for juristene. At de aller fleste store advokatselskapene har sitt hovedsete i Oslo bidrar til å gjøre Oslo attraktivt som et sted å ha jurister ansatt i bedriftene.

Figur 3-6 Andel jurister fordelt på fylke i 2016. Kilde: Norges Juristforbunds lønnsundersøkelse (2017)

De resterende juristene er spredt relativt jevnt utover landet, sett opp mot befolkningsfordelingen. I Rogaland, Akershus og Hordaland arbeider det noen flere, henholdsvis 83, 105 og 130 jurister. Til sammen sysselsetter disse tre fylkene omkring 20 prosent av juristene i privat sektor som har svart på lønnsundersøkelsen.

3.2. Juristenes tidsbruk og spesialisering

I nesten alle sektorer og næringer i vårt samfunn finner vi ansatte med juridisk kompetanse. Jurister i private virksomheter fyller en rekke oppgaver. Dels knyttet til ulike former for juridiske vurderinger, men juristene kan også være aktivt involvert i organisasjonsarbeid og ledelse, samt i forhandlingsarbeid knyttet til ulike typer avtaleverk. For å få et bilde på juristenes tidsbruk på ulike arbeidsoppgaver har vi delt arbeidsoppgavene inn i tre kategorier: ikke-juridiske oppgaver, bredt anlagt juridiske oppgaver og spesialiserte juridiske oppgaver. Videre har vi bedt juristene om å spesifisere hvilket spesialiserte rettsfelt de jobber innenfor, samt årslønn før skatt i 2017, for å kunne belyse avlønning i henhold til hvilke arbeidsoppgaver de utfører.

For å kartlegge juristenes tidsbruk, med særlig fokus på arbeidsoppgavenes grad av spesialisering og juridisk tematikk, ble det sendt ut en surveyundersøkelse til 1500 medlemmer i Norges Juristforbund som faller inn under områdene privat og Spekter (se kapittel 2.1 for en nærmere beskrivelse av undersøkelsen). Totalt 857 personer

responderte (responsrate på 57 prosent). Disse ble spurt om hvor mye tid de brukte på følgende tre typer arbeidsoppgaver: ikke-juridiske oppgaver, bredt anlagt juridiske oppgaver og spesialiserte juridiske oppgaver.

- 1) Ikke-juridisk arbeid (ledelse, organisasjon, styredeltakelse, strategiarbeid, prosjektledelse etc.): Dette leveres primært av interne jurister.
- 2) Bredt anlagte juridisk bistand/oppgaver som knytter seg til regulær og løpende drift (arbeidsrett, skatt, innkjøp/anskaffelser, selskapsrett, kontrakt, og IPR). Dette vil internt ansatte jurister normalt dekke opp til et visst nivå
- 3) Spesialisert juridisk kompetanse som bedriften er spesialisert innenfor (for eksempel energirett, eiendomsrett, mediarett, arbeidsrett, tariffavtaler, samt regulering og rett innenfor tele, transport, helse, mm): Her må vi forvente at virksomhetene benytter en blanding av interne og eksterne juridiske ressurser.

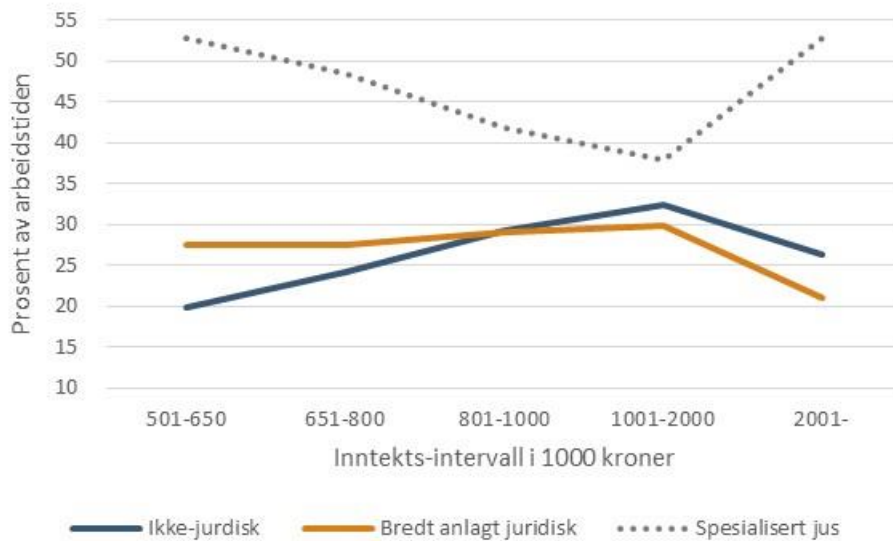
Tabell 3-1: Juristenes tidsbruk fordelt på tre hovedoppgaver: Kilde: Menon Economics (2018)

Tid brukt på de ulike aktivitetene		
Aktivitet	Gjennomsnittstid	Median
Ikke juridiske oppgaver	27%	20%
Bredt anlagte juridiske oppgaver	28%	20%
Spesialiserte juridiske oppgaver	45%	50%

I gjennomsnitt bruker juristene i privat sektor 45 prosent av tiden sin på spesialiserte juridiske oppgaver og 28% av tiden sin på mer bredt anlagte juridiske oppgaver. Litt over en fjerdedel av tiden går med til oppgaver som ikke krever juridisk kompetanse. Det er et viktig og kanskje litt overraskende funn at dette mønsteret i tidsbruken er svært stabilt, både når man tar høyde for alder, erfaring og kjønn. Det eneste tydelige avviket er at de mest erfarne har gjennomgående en noe større andel av tidsbruken knyttet til ikke-juridiske oppgaver. Det er naturlig ettersom disse oftere ender i lederstillinger.

I Figur 3-7 har vi sett nærmere på hvordan tidsbruken varierer med lønnsinntekt. Her rapporterer vi tidsbruk for inntektsintervaller. Tallene indikerer med tydelighet at jo høyere inntekt man har, jo lavere er andelen av tiden som går med til spesialiserte juridiske oppgaver, og jo større andel av tiden knyttes til ikke-juridiske oppgaver. Dette mønsteret brytes for den høyeste inntektsgruppen som i langt større grad enn de andre har fokus på spesialiserte juridiske oppgaver. Vi kjenner igjen en del av dette mønsteret fra de spesialiserte juridiske spesialistene i advokatselskapene som gjennomgående har høy lønnsinntekt.

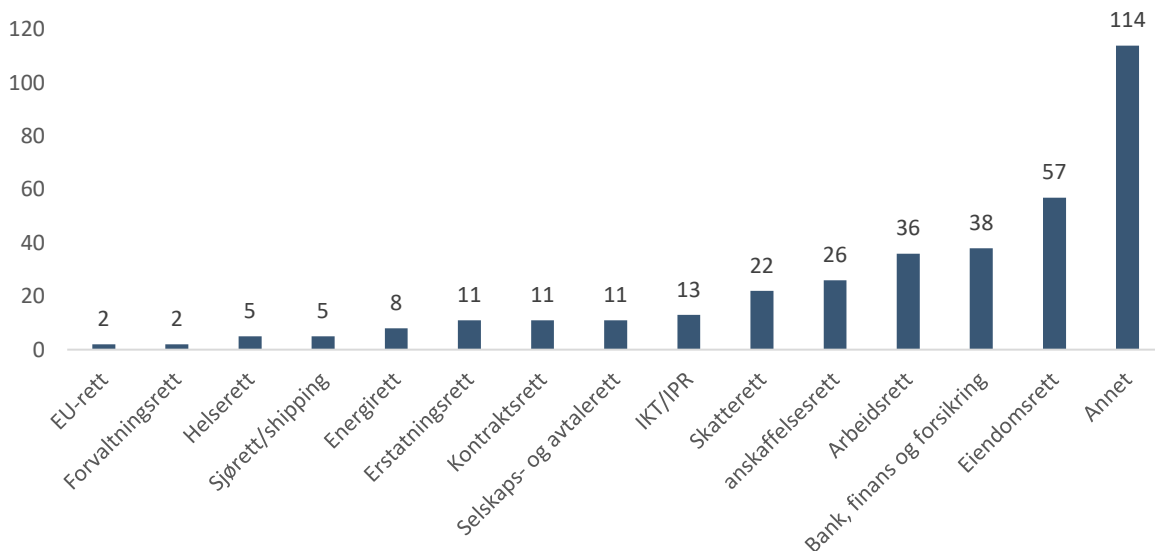
Figur 3-7 Juristenes tidsbruk sett opp mot deres lønnsinntekt. Kilde: Menon Economics (2018)

Av de 830 oppgir 639 at de bruker mer enn 50 prosent av tiden sin innenfor en av tre hovedaktivitetene. Over halvparten av disse (362) bruker mer enn 50 prosent av tiden sin på spesialiserte oppgaver. Vi har sett nærmere på hvilket juridisk fagområde disse juristene primært arbeider med.

Figur 3-8 viser hvilke rettsfelt de 362 personene, som bruker mer enn 50 prosent av tiden sin på spesialiserte juridiske oppgaver, jobber innenfor.

Figur 3-8 Juristenes primære spesialiseringsfelt (antall av de som bruker mer enn 50 prosent av tiden på spesialiserte oppgaver). Kilde: Menon Economics (2018)

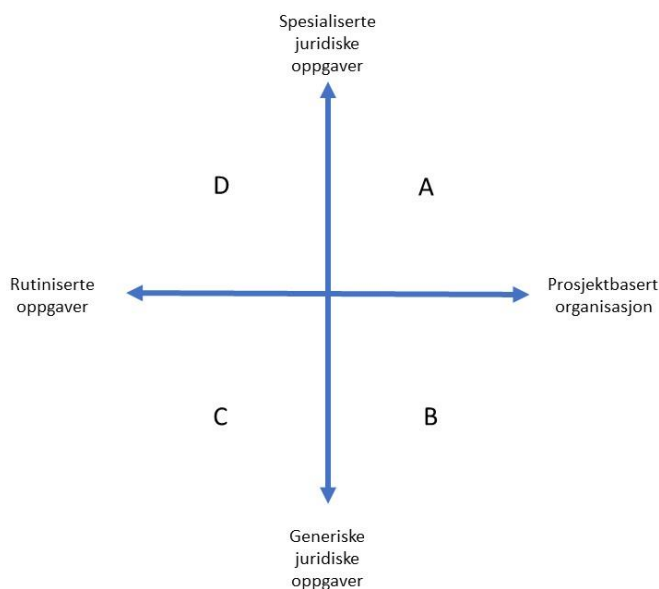
Tallene i Figur 3-8 viser at mange av spesialistene i næringslivet (ikke de i advokatselskaper) jobber inn mot eiendomsrett, finansiell juss og arbeidsrett. Det er relativt få som oppgir å ha spesialisert seg på selskapsrett/avtalerett og kontraktsrett, men til en viss grad vil disse feltene overlappe med anskaffelsesrett som flere har spesialisert seg i. Det er en begrenset andel som har et tydelig og spesialisert fokus på spesialområder

som EU-rett, helse rett, sjørett og energirett. Enten går dette inn som en del av juristenes brede arbeid, eller så kjøpes spisskompetansen fra eksterne aktører.

3.3. Bedrifter og juridiske kompetansebehov: En kategorisering

For å kunne gå dypere inn i spørsmålet om hvor og hvordan jurister skaper verdier for bedriftene og samfunnet, har vi behov for å etablere en kategorisering av hva juristene gjør for sine bedrifter og organisasjoner. Det kan tenkes at noen typer aktiviteter skaper større verdier enn andre. Å etablere en relevant og dekkende kategorisering av juridiske oppgaver er på ingen måte enkelt ettersom juristene arbeider i svært ulike bedrifter og organisasjoner innenfor en lang rekke næringsområder. Basert på intervjuer og survey-undersøkelser har vi sett det som formålstjenlig å beskrive bedrifters juridiske kompetansebehov langs to dimensjoner:

Figur 3-9 Bedrifters juridiske kompetansebehov langs to dimensjoner. Kilde: Menon Economics (2018)

Den første dimensjonen (loddrett akse) betegner graden av spesialisert kompetanse i bedriften. I næringslivet vil en jurist ofte kunne støtte borti juridiske problemstillinger som de aller fleste bedrifter må håndtere. Dette handler om regulær arbeidsrett, HMS, arbeidskontrakter, juss i tilknytning til innkjøp og enkle kontrakter/avtaler samt juridiske spørsmål knyttet til husleie og regulære eiendomstransaksjoner. Slike juridiske oppgaver betegner vi som **bredt anlagte eller generiske oppgaver**. Jurister vil også jobbe med mer **spesialiserte juridiske oppgaver** i bedriftene og organisasjonene. Eksempelvis vil et energiselskap ha behov for jurister med spesialisert kompetanse innen energirett og reguleringer av kraftnæringen. Et forsikringsselskap trenger jurister med kompetanse på finansiell juss, erstatningsrett, samt EU-direktiver som Solvens 2 og IDD. Denne dimensjonen er dekket gjennom våre spørreundersøkelser og våre intervjuer.

Den andre dimensjonen (vannrett akse) betegner bedriftens eller organisasjonens arbeidsform. Dersom bedriften/organisasjoner gjennomfører **store prosjekter** som bygging av infrastruktur og skip, oppføring av eiendom, kjøp og salg av store bedrifter og gjennomføring av store arrangementer, vil bedriften fort ha behov for mye ekstern spesialisert bistand i særskilte perioder. Dersom bedriften derimot lever av å tilby mer rutinepregede og standardiserte produkter og tjenester vil risikoen og kompetanseutfordringene være mer begrenset og behovet for ekstern bistand og annen type kompetanse være mindre. Denne dimensjonen sier noe

om bedriftenes behov for ekstern bistand og hvordan interne jurister må operere i kontakt med eksterne rådgivere.

Noen bedrifter vil befinne seg i **område A** i Figur 3-9 der man både har behov for spesialisert kompetanse og hvor man gjennomfører store prosjekter. Et eksempel på dette er etaten Statnett som både har behov for egne spesialiserte jurister på Kraft-området og som har ansvar for etablering av ny infrastruktur. Man bruker derfor også en god del eksterne jurister. Tilsvarende vil vi finne en del arbeidsgiverorganisasjoner i denne kvadranten der næringen er sterkt regulert gjennom lovgivning. Finans Norge er et godt eksempel på en organisasjon som har behov for spesialisert juridisk kompetanse og som fokuserer mye på større prosjektorganiserte oppgaver (vurdering av reform, overvåkning, regulering, standarder etc.) for næringen. Interne jurister vil her både fylle behovet for spesialisering og fungere som kvalitetssikrere og som kvalifiserte kjøpere av eksterne tjenester.

Enkelte bedrifter og organisasjoner har et tungt innslag av prosjektaktivitet men har et mer begrenset behov for unik og spesialisert juridisk kompetanse. Disse plasseres seg i **område B** i Figur 3-9. Et eksempel er selskapet Nye veier AS som stort sett dekker alle juridiske felter internt men som trenger mye ekstern bistand for å løse kapasitetsbegrensninger i organisasjonen i forbindelse med større prosjekter. I slike organisasjoner vil interne jurister ofte spille en viktig rolle for å sikre at utnyttelsen av eksterne juristers bistand blir best mulig. Det handler med andre ord om god bestillerkompetanse. Innen finansiell tilrettelegging (corporate finance) ser vi en tendens til at bedriftene velger å outsource mest mulig av de transaksjonsbaserte juridiske oppgavene. I større finansielle transaksjoner trenger man ofte et tydelig kvalitetsstempel fra advokatselskapet, samt at man ofte ønsker å flytte transaksjonsrisikoen over på andre aktører. Et eksempel på en slik virksomhet er ABG Sundal Collier.

Noen bedrifter vil primært drive med mer rutinisert virksomhet uten store prosjekter som skal gjennomføres. Dersom bedriften heller ikke trenger tungt spesialisert juridisk kompetanse, plasseres aktøren i **område C** i Figur 3-9. Et eksempel på en slik bedrift er Aschehoug forlag som har valgt å ikke ha en intern jurist selv om bedriften er relativt stor. I slike bedrifter er de avtalemessige forholdene relativt standardiserte (eksempelvis IPR-avtaler med forfattere). Dersom slike bedrifter er store vil de likevel kunne se behov for intern juridisk kompetanse fordi mengden av bredt anlagte og operasjonelle juridiske oppgaver er tilstrekkelig stor. Handelshøyskolen BI er et godt eksempel her. Dette er også en organisasjon der man har valgt å benytte intern akademisk kompetanse for å løse operasjonelle utfordringer ved institusjonen.

Det finnes også en gruppe foretak og organisasjoner der virksomheten er relativt standardisert, men der behovet for spesialisert kompetanse er betydelig. Her finner vi eksemplvis bedrifter som DNV GL og PGS (Petroleum Geo Services) som har behov for mye kompetanse innen maritim rett, avtale etc. Disse befinner seg i **område D** i Figur 3-9. I slike organisasjoner vil man normalt operere med en relativt liten juridisk stab som besitter helt sentral spesialisert kompetanse, men fordi kompetansebehovet er nokså forutsigbart er det også en løsning å basere seg på kjøp av eksterne tjenester dersom det er behov. Mange av organisasjonene som faller inn under Spekter-området vil også befinne seg i område D. Aktørene driver spesialisert tjenesteproduksjon og forvaltning og har et stort behov for intern spesialisert juridisk kompetanse. Her finner vi for eksempel helseforetakene med behov for helsejuridisk kompetanse.

De interne juristene skaper verdier på ulike måter i de fire typene organisasjoner. Det skapes verdier i form av spesialisert problemløsning, i form av oppfølging og kontroll av kjøpte spesialiserte tjenester, i form av mer bredt anlagt juridisk problemløsning og i form av mer prosjektorientert arbeid der koblingen til eksterne jurister innen samme spesialisering er omfattende. Det er selvsagt glidende overganger mellom disse typene organisasjoner, noe vi har forsøkt å illustrere gjennom et koordinatsystem som tillater graderinger langs de to dimensjonene. Rent empirisk er det komplisert å identifisere hvor de interne juristene skaper mest verdi. I neste kapittel forsøker vi å belyse eventuelle ulikheter i verdiskapingsbidrag basert på ulike datakilder.

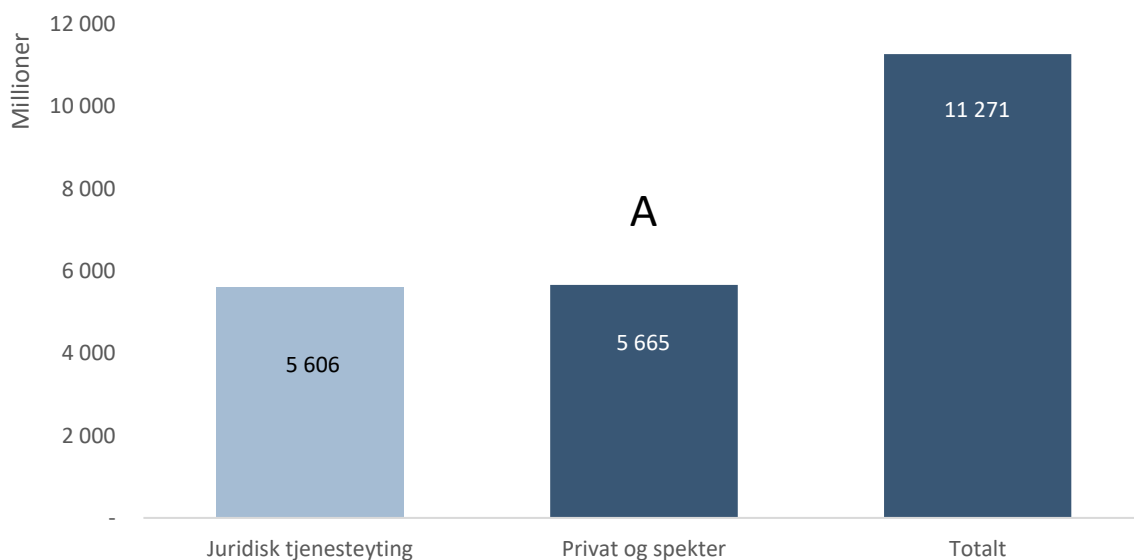
4. Juristenes bidrag til verdiskaping i bedriftene

I dette kapitlet konsentrerer vi oss om juristenes bidrag til verdiskaping i bedriftene og organisasjonene hvor de arbeider. Denne bedriftsinterne verdiskapingen skal i prinsippet slå ut i bedriftens eller organisasjonens regnskapstall, i form av lønn til juristene, lønn til andre, overskudd og innbetalt skatt. I neste kapittel retter vi søkelys mot de effekter juristene kan skape for aktører utenfor bedriftene. Vi tilnærmer oss bidraget til verdiskaping på tre måter. Først ser vi på juristenes lønnsinntekt. Deretter presenterer vi data og tilbakemeldinger fra intervjuer og survey om daglig lederes perspektiver på verdiskapingsbidraget. Vi ser særlig på sammenligninger med eksterne juridiske rådgivere. Til slutt drøfter vi og anslår juristenes bidrag til overskudd i bedriftene.

4.1. Lønnsinntekt som mål på verdiskaping (A)

Juristenes lønnsinntekt utgjør en helt sentral andel av den samlede verdiskapingen. Normalt bidrar arbeidskraften til et sted mellom 70 og 80 prosent av verdiskapingen i økonomien, og denne andelen er ofte enda høyere i tjenestenæringene der juristene har mye aktivitet. I Figur 4-1 presenterer vi våre beregninger av samlede lønnskostnader til jurister i henholdsvis privat sektor og spekter (mørk blå søyle i midten), til jurister innen juridisk tjenesteyting (nace 69.1 – lys blå søyle) og samlet for næringslivet (summen av de to). Totalt var lønnsinntekten for juristene i privat sektor på 11,2 milliarder kroner. Dette utgjør 0,55 prosent av alle lønnskostnader i fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning. Justert for antall sysselsatte ser vi at lønnskostnadene for hver jurist i gjennomsnitt ligger 57 prosent høyere enn en gjennomsnittlig arbeidstaker.

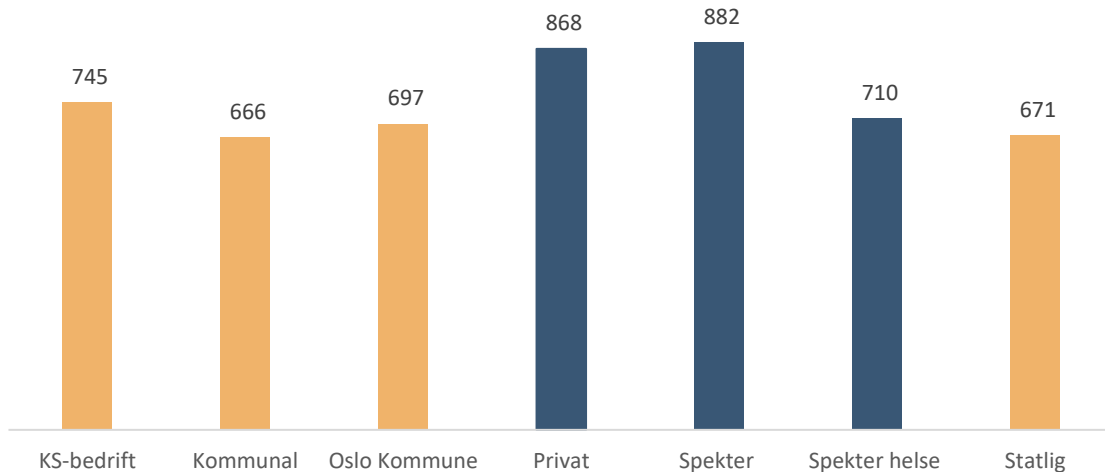
Figur 4-1 Totale lønnskostnader for jurister privat sektor og Spekter-området: Kilde: SSB, Norges Juristforbunds lønnsundersøkelse og Menon Economics (2018)

I Figur 4-2 rapporterer vi gjennomsnittslønnen for jurister i ulike sektorer. Inntektene ligger gjennomgående noe høyere i privat sektor enn i det offentlige. For jurister i privat sektor ligger gjennomsnittsinntekten 30 prosent høyere enn i kommunene. Inntektene er ca. like høye i Spekter-området som de er i privat sektor. Det er viktig å merke seg at dette avviker ned til inntekter i kommunene, så vel som staten, preges sterkt av noen få som har høye inntekter i privat sektor. Dersom vi benytter medianinntekt som mål faller forskjellen til 24 prosent. En tendens man har sett over tid i Juristforbundets lønnsundersøkelser er at nyutdannede jurister starter med

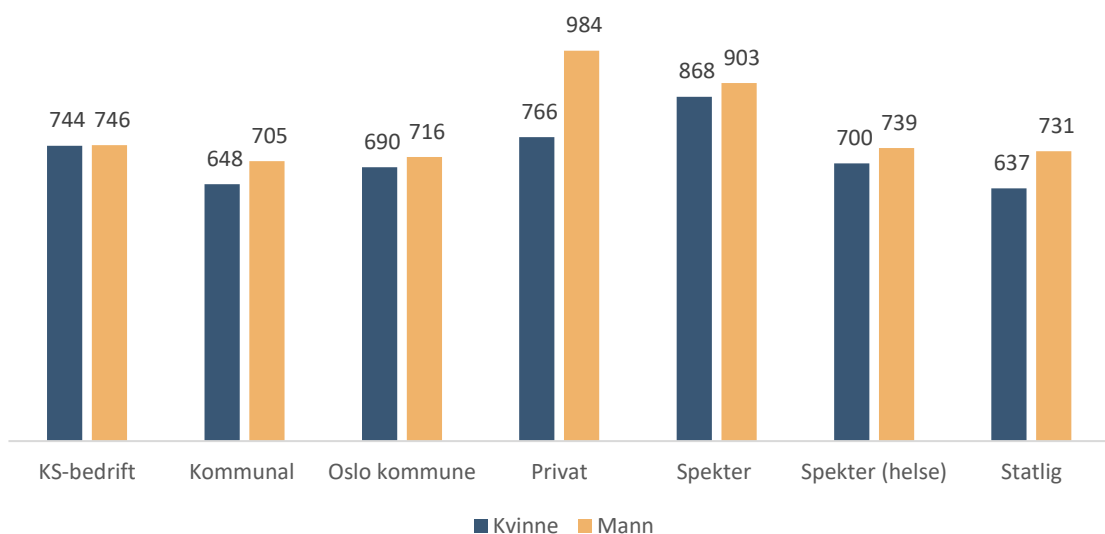
omtrent samme grunnlønn i statlig, kommunal og privat sektor. På sikt følger kommunal og statlig sektor hverandre tett, mens lønnen i privat sektor øker mer etter noen få år i jobb (Juristforbundet, 2018).

Figur 4-2 Gjennomsnittsinntekt for 2017 for jurister i ulike sektorer. Tall i tusen kroner. Norges Juristforbunds lønnsundersøkelse (2017)

Figur 4-3 gir et bilde på gjennomsnittsinntekt i ulike sektorer fordelt på kjønn. Gjennomsnittsinntekten er høyere for mannlige jurister sammenlignet med kvinnelige jurister i samtlige sektorer, bortsett fra i bedrifter innen KS-bedrift. Den største forskjellen finner vi i privat sektor, hvor kvinnelige juristers gjennomsnittsinntekt kun utgjør 78 prosent av mannlige juristers sin lønnsinntekt. I statlig sektor utgjør kvinnelige juristers lønnsinntekt rundt 87 prosent av menns inntekt. I de resterende sektorene, utgjør inntekten over 90 prosent av menns inntekt.

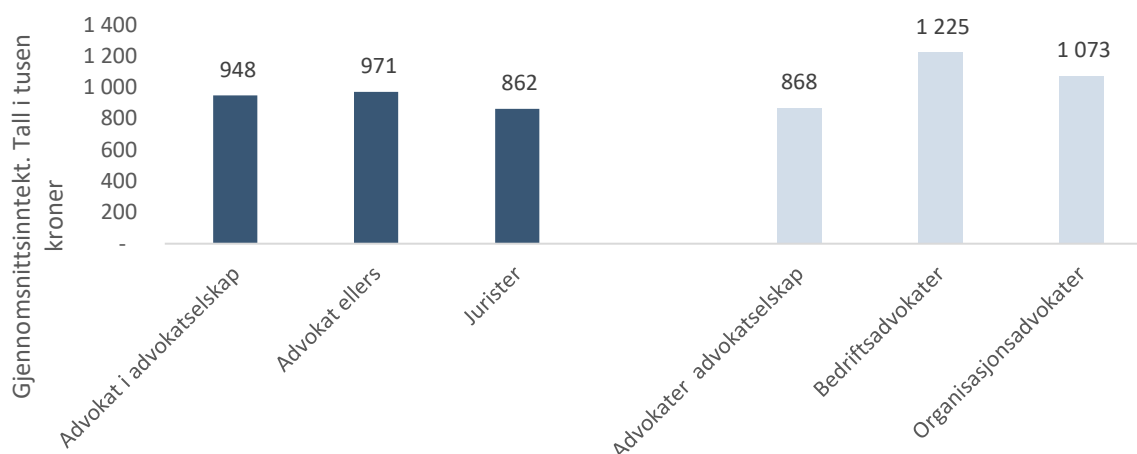
Figur 4-3 Gjennomsnittsinntekt for 2017, fordelt på kjønn og sektor. Kilde: Norges Juristforbunds lønnsundersøkelse (2017)

I Figur 4-4 ser vi nærmere på gjennomsnittsinntekt for ulike grupper jurister i privat sektor. Vi skiller mellom advokater i advokatselskaper, advokater i andre deler av privat sektor og jurister. Tallene knyttet til de mørkeblå

søylene er hentet fra Juristforbundets lønnsundersøkelse, og viser tall for 2016, mens tallene i lyseblått er hentet fra Advokatforeningens bransjeundersøkelse, og viser tall for 2017³. I sistnevnte undersøkelse fokuseres det kun på advokater⁴. Tallene viser at det er en nokså jevn inntektsprofil for jurister/advokater i privat sektor. Gjennomsnittsinntekten ligger på mellom 900.000 og noe over en million kroner, litt avhengig av hvilken av de to kildene man benytter.

Figur 4-4 Gjennomsnittsinntekt. Tall i tusen kroner: Kilde: Juristforbundets lønnsundersøkelse (2017) og Advokatforeningens bransjeundersøkelse (2016)

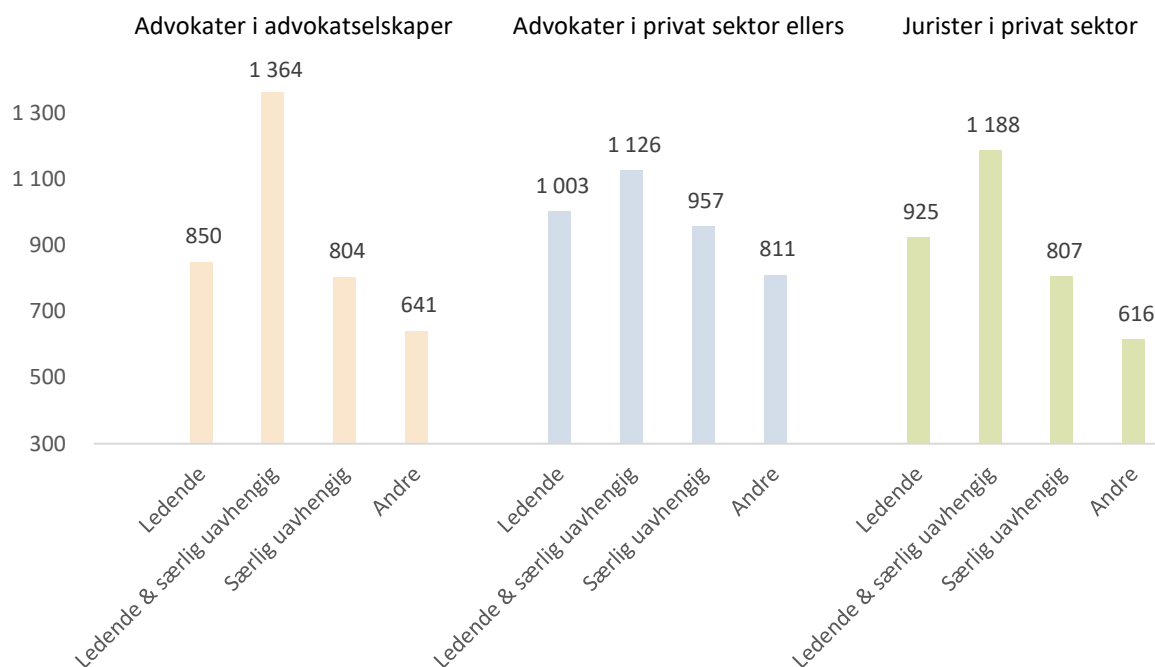

Dette bildet ivaretas når vi skiller mellom jurister og advokater med ulike typer oppgaver. I lønnsundersøkelsen skiller man mellom jurister i ledende stillinger, i stillinger med både ledelse og særskilt uavhengige oppgaver, bare særskilt uavhengige oppgaver og andre. Vi ser at det er kombinasjonen ledende og særlig uavhengig som gir spesielt høy lønnsinntekt, se Figur 4-5 Det er grunn til å forvente at dette er erfarne jurister som har spesialisert seg og som også har ledelsesoppgaver. Disse resultatene er konsistente med sammenhengen mellom tidsbruk og lønnsintervaller i kapittel 3.2, der juristene i det høyeste inntektsintervallet bruker klart mer tid på spesialisert juss. Ser vi bort fra denne gruppen er lønns spennet mellom jurister i privat sektor mer moderat.

³ Vi har beregnet gjennomsnittsinntekten for 2017 hvor vi har brukt samme inntekstvekst fra 2015 til 2017, som advokatforeningen brukte fra 2013 til 2015. Det er grunn til å tro at den gjennomsnittlige lønnsinntekten i Advokatforeningens bransjeundersøkelse er noe overvurdert.

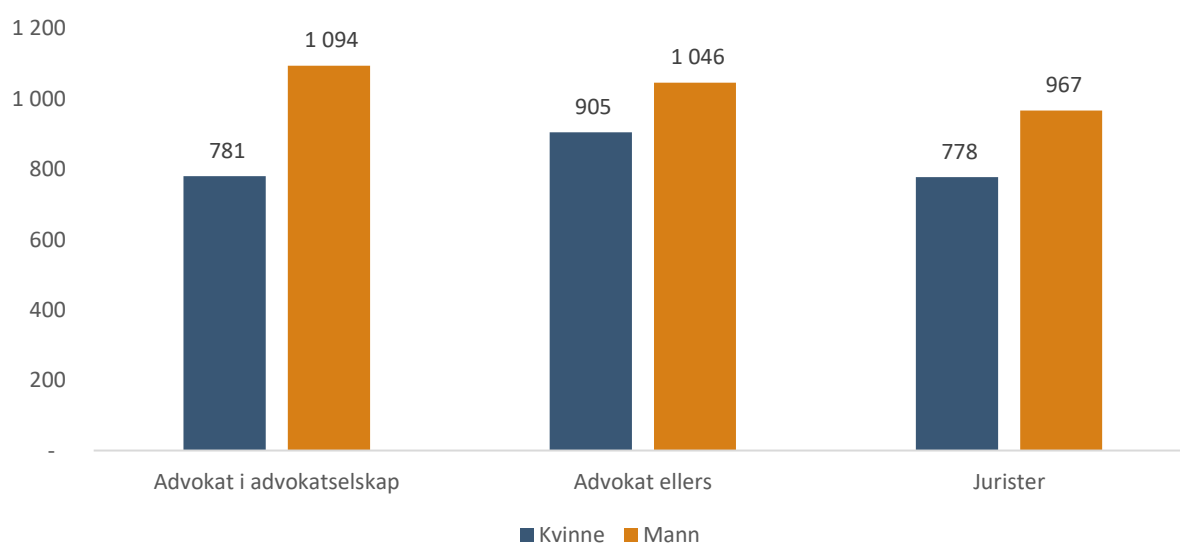
⁴ Ingen av tallene inkluderer partnere i advokatselskapene.

Figur 4-5 Gjennomsnittlig lønn for advokater og jurister. Tall i tusen kroner: Kilde Juristforbundets lønnsundersøkelse (2017)

I vår surveyundersøkelse om tidsbruk har vi kunnet koble lønnsinntekt til bruk av tid og type spesialisering. Ved bruk av regresjonsanalyser har vi sett på sammenhenger mellom type spesialisering og inntektskategorier, når vi vasker ut effekten av arbeidserfaring, kjønn, alder og tidsbruk. Resultatene viser at de med tydelig spesialisering innen kontrakt, anskaffelse, IPR, skatt og sjørett har en signifikant høyere lønnsinntekt enn jurister med andre spesialiteter. Gjennomsnittlig merinntekten til disse juristene i privat sektor varierer mellom 150.000 og 300.000 kroner sett opp mot andre jurister.

Figur 4-6 Gjennomsnittsinntekt fordelt på kjønn. Tall i tusen kroner. Kilde: Menon (2018)

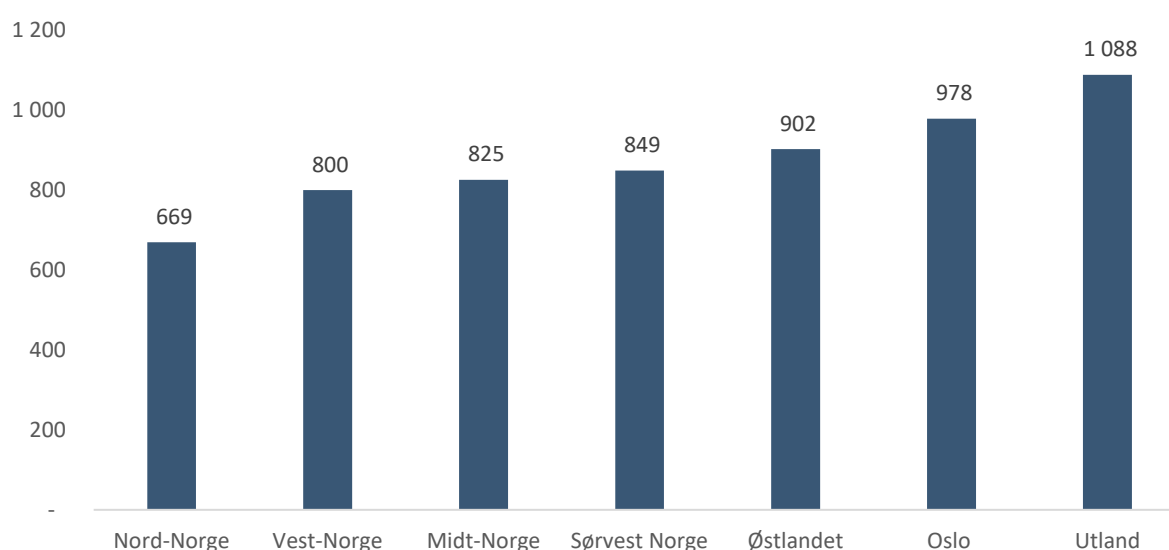

Avviket i lønnsinntekt for menn og kvinner blant jurister i privat sektor bekreftes i Figur 4-6. Forskjellene er særlig store for advokater i advokatselskaper der kvinners lønnsinntekt utgjør 70 prosent av menns. Basert på vår

surveyundersøkelse rettet mot Norges Juristforbund sine medlemmer i privat sektor og Spekter, finner vi at kjønn kan forklare en forskjell på 183 000 i lønnsinntekt, etter at vi har justert for alder, yrkeserfaring og arbeidsoppgaver. Beregningen er basert på en multipl regresjonsanalyse.

Basert på Juristforbundets lønnsundersøkelse i 2017 har vi sett på gjennomsnittsinntekten til jurister i privat sektor fordelt på hvilke fylker de jobber i, (se Figur 4-7)⁵. Vi har her sett bort fra advokatfullmektiger. Jurister som jobber i Oslo har en høyere gjennomsnittsinntekt sammenlignet med jurister som jobber i andre fylker, noe som kan ha en sammenheng med at det er et større marked for jurister i hovedstaden enn i andre fylker, som vist i Figur 3-6, hvor 60 prosent av respondentene svarte at de jobber i Oslo. Jurister som jobber i Nord-Norge har, basert på lønnsundersøkelsen, den laveste gjennomsnittsinntekten sammenlignet med de andre regionene i Norge.

Figur 4-7 Gjennomsnittsinntekt fordelt på fylke, 2017. Tall i tusen kroner. Kilde: Juristforbundets lønnsundersøkelse 2017

4.2. Bidrag til verdiskaping i bedriftene utover lønn (B og C)

Juristenes bidrag til verdiskaping i næringslivet kan overstige lønnsinntekten dersom juristene ikke klarer å kapre hele merverdien som skapes av dem. I bedrifter/organisasjoner er det ofte komplisert å skille ut de ulike innsatsfaktorenes bidrag til verdiskaping. For å belyse dette eventuelle tilleggsbidraget til verdiskaping utover lønn, har vi gjennomført åtte intervjuer med utvalgte bedrifter samt gjennomført en surveyundersøkelse rettet mot daglig ledere i bedrifter med jurister.

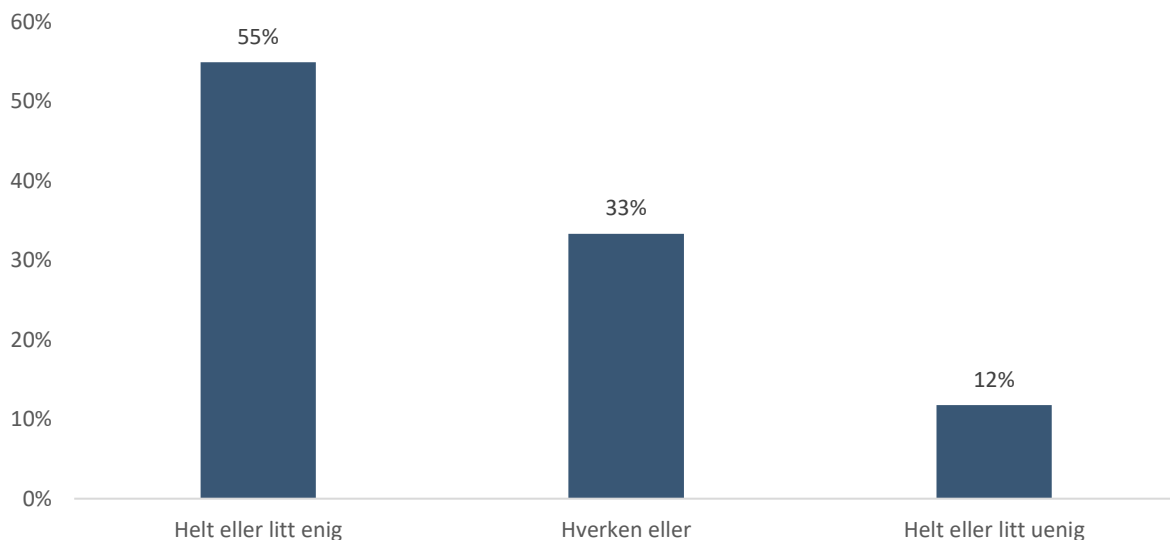
⁵ Østlandet = Akershus, Buskerud, Hedmark, Oppland, Telemark, Vestfold og Østfold. Sørvest Norge = Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland. Midt-Norge = Trøndelag. Vest-Norge = Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal, Nord-Norge = Nordland, Troms og Finnmark

4.2.1. Hva mener bedriftene/organisasjonene om juristenes verdiskapingsbidrag (B)

For ytterligere å belyse i hvilken grad juristene bidrar til verdiskaping utover det eventuelt lønnen skulle tilsi, har vi gjennomført en survey-undersøkelse som retter seg mot daglig leder i bedrifter som har en eller to jurister ansatt. I slike bedrifter står ledelsen overfor et klart valg som lett synliggjør verdien av det å ha en jurist som ansatt: Enten å dekke det juridiske kompetansebehovet utelukkende gjennom kjøp av eksterne tjenester, eller å ta inn/beholde en intern jurist som kan utføre mye av det de eksterne tar seg av. Vi har også gjennomført dybdeintervjuer med åtte utvalgte bedrifter som representerer ulike næringer og ulike juridiske kompetansebehov (se drøftingen i kapittel 3.3). Som nevnt i kapittel 2.3.1, var responsraten hos bedriftslederne relativt lav, tilsvarende 20 prosent. Med et så lavt antall respondenter må svarene vurderes med stor forsiktighet, ettersom representativiteten i utvalget er relativt svakt.

Figur 4-8 viser de daglig ledernes vurdering av om de interne juristene kaster mye av seg sett opp mot den lønnen de tildeles. Over halvparten, 55 prosent, er helt eller noe enig i dette. Kun 12 prosent svarer at de er helt eller noe uenig i dette utsagnet, mens en tredjedel av respondentene er hverken enig eller i uenig i at de interne ansatte juristene kaster mye av seg sett opp mot lønnen de tildeles. Resultatene trekker med andre ord i retning av at lederne i privat sektor opplever bidraget fra juristene som mer verdifullt enn det lønnen tilsier

Figur 4-8 Synspunkter på om internt ansatte jurister kaster mye av seg sett opp mot den lønnen de tildeles. Kilde: Spørreundersøkelse. Menon Economics (2018)

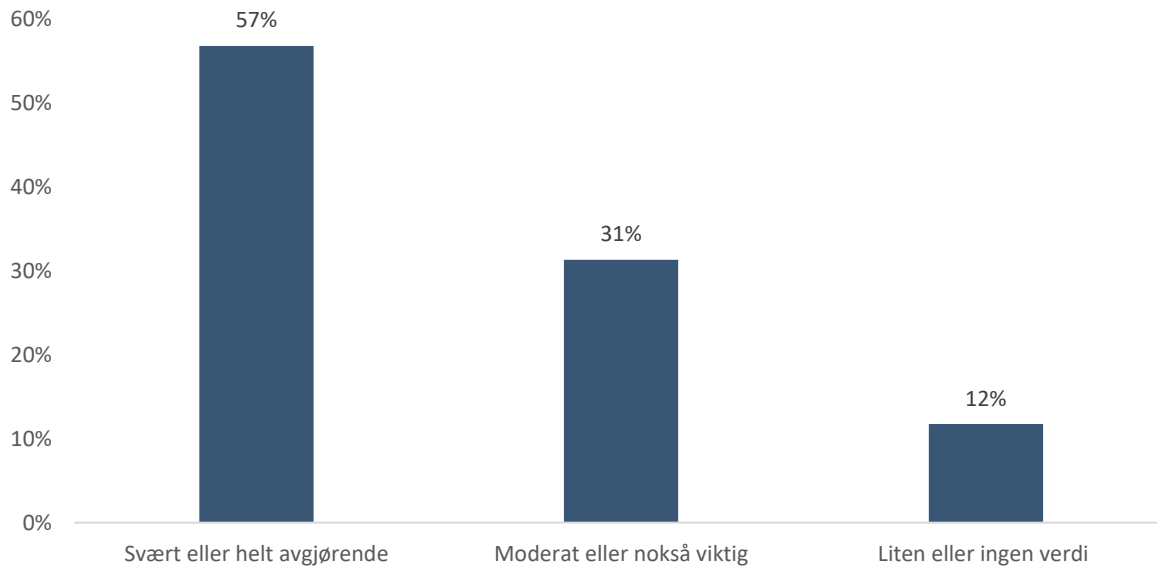
I intervjuene med utvalgte bedrifter i næringslivet og innen Spekterområdet, ble det ikke gitt noe tydelig svar på om avlønningen til interne jurister er for lav sett opp mot hva de skaper av merverdi. De fleste intervju-objektene pekte mot markedsverdien på denne typen kompetanse. Det ble presisert at en sammenligning med inntektsnivået til partnere innen juridisk rådgivning ikke er relevant ettersom den typen karriere krever mer arbeidsinnsats. Vi fikk en del utsagn av typen: «Å jobbe som bedriftsadvokat eller jurist i næringslivet gir en annen livsstil enn å jobbe i advokatselskaper». Sett opp mot alternativ inntekt for regulære advokater og jurister i andre sektorer av samfunnet blir avlønningen ansett som konkurransedyktig. Når dette er sagt presiserte flere at man hadde opplevd å miste særlig dyktige medarbeidere med spesialisert juridisk kompetanse fordi inntektpotensialet i advokatselskapene ligger så mye høyere.

Et sentralt spørsmål å få belyst er hva det er ved de interne juristenes oppgaver som gjør at de skaper mye merverdi og potensielt mer enn det lønnsinntekten skulle tilsi. Gjennom intervjuene blir det særlig trukket frem følgende poenger:

- Å bedre utbytte av eksterne juridiske råd
- Å forvalte spesialisert kompetanse som ikke tilbys av eksterne aktører
- Å dempe risikoen i regulær drift (regulatorisk risiko og transaksjonsrisiko-avtale)

I lys av disse tilbakemeldingene spurte vi bedriftslederne om deres vurdering av hvor verdifull er den/de interne juristene mht. å få utbytte av eksterne juridiske tjenester.

Figur 4-9 Verdien av den/de interne juristene i forhold til å få utbytte av eksterne juridiske tjenester. Kilde: Spørreundersøkelse. Menon Economics (2018)

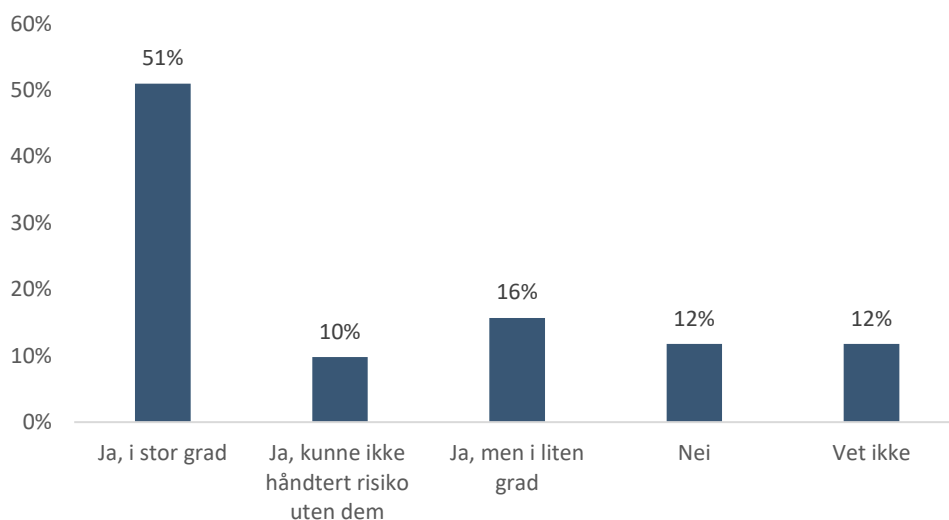

Som vi har løftet frem i kapittel 3.3 er de interne juristenes oppgave knyttet til gode kjøp av eksterne juridiske tjenester særlig viktig når organisasjonen gjennomfører store prosjekter eller store transaksjoner (område A og B). Gjennom intervjuene ble denne funksjonen løftet frem som særs viktig.

I Figur 4-9 ser vi at godt over halvparten, 57 prosent, mener at interne jurister er svært eller helt avgjørende i forhold til å få utbytte av eksterne juridiske tjenester. Rundt en tredjedel av respondentene mener at de interne juristene er moderat eller nokså viktig, mens kun 12 prosentene mener at de interne juristene har liten eller ingen verdi med henhold til å utbytte av eksterne juridiske tjenester.

I bedrifter med store finansielle transaksjoner og mye prosjektaktivitet ble det presisert at de interne juristene har en avgjørende rolle i selskapet for å ta unna regulatorisk og avtalemessig risiko. I slike sammenhenger gir juristene et stort verdiskapingsbidrag men størrelsen er usikker fordi risikopotensialet i verden uten interne jurister er ukjent. Tilbakemeldingene fra intervjuene knyttet til den risikoavdempende funksjonen som juristene fyller, blir tydelig bekreftet i survey-undersøkelsen mot daglig leder. Over 60 prosent mener at de interne juristene i stor grad bidrar til å avdempes risiko eller at man ikke kunne håndtert risikoen uten dem. I bedrifter og organisasjoner med mer regulær løpende aktivitet der bredt anlagte juridiske oppgaver dominerer, vil juristenes risikoavdemping spille en mindre viktig rolle. Dette vil eksempelvis være tilfellet i mange industribedrifter, arbeidstakerorganisasjoner og interesse/bransjeforeninger.

Figur 4-10 Opplever du at interne jurister bidrar til å dempe din virksomhets risiko, sammenlignet med å kun benytte eksterne jurister? Kilde: Spørreundersøkelse. Menon Economics (2018)

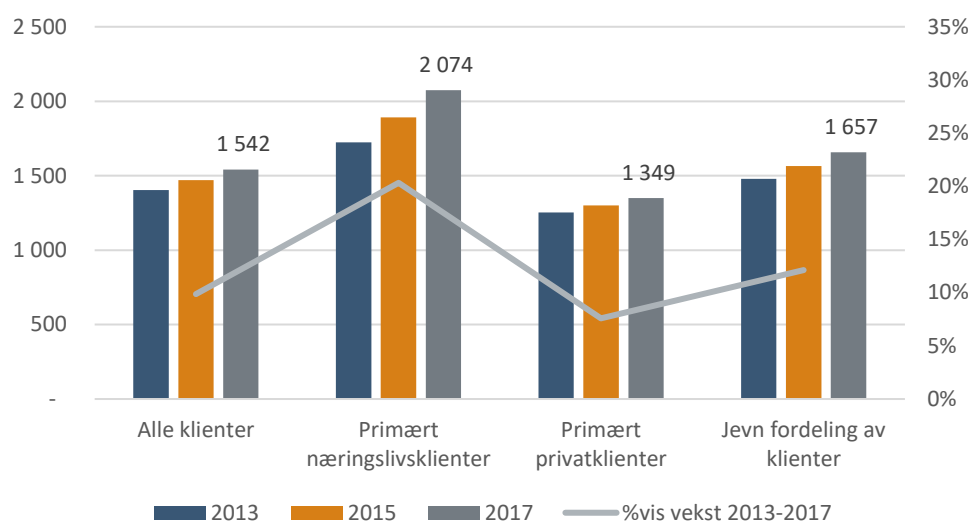
En viktig oppgave for juristene er å sikre at transaksjoner i økonomien foregår mest mulig friksjonsfritt, gitt det regelverket man har. I intervjuene ble det tydelig fremført at et stadig mer komplisert regelverk for næringsvirksomhet og økende fokus på juss og compliance bidrar til å komplisere transaksjonene og gjøre virksomheten mindre lønnsom. I hvilken grad denne utviklingen er drevet av myndigheter eller jurister generelt, er det ikke så lett å svare på.

4.2.2. Juristenes lønn sett opp mot prisen på eksterne juridiske rådgivere (B)

Både innledningsvis og i drøftingen over har vi argumentert for at de interne juristenes verdiskapingsbidrag i næringslivet må ses opp mot markedsprisen på eksterne juridiske tjenester. Dersom mange bedrifter opplever det som langt mer lønnsomt å benytte interne jurister enn eksterne, er dette et signal om at de interne juristenes faktiske verdibidrag ligger tettere opp til det man betaler i markedet for juridiske tjenester.

I Figur 4-11 refererer vi til Advokatforeningens kartlegging av utfakturerte timepriser fra aktører med ulike typer hovedfokus. Advokatselskaper som primært retter seg mot næringslivsklienter har en gjennomsnittspris på rett over 2000 kroner per time. De med jevnere fordeling av kunder har en pris på 1657.-

Figur 4-11 Gjennomsnittlig utfakturert timepris for advokatselskaper med ulikt fokus. Kilde: Advokatforeningens bransjeundersøkelse (2016)

Dersom vi sammenligner disse kostnadene med lønnsinntekten til en jurist/advokat med særlig uavhengig rolle (mer spesialisert ansatt) der lønnsnivået ligger på noe over 900 000 per år, så står vi overfor et kostnadsavvik på om lag 60 prosent dersom man benytter eksterne⁶.

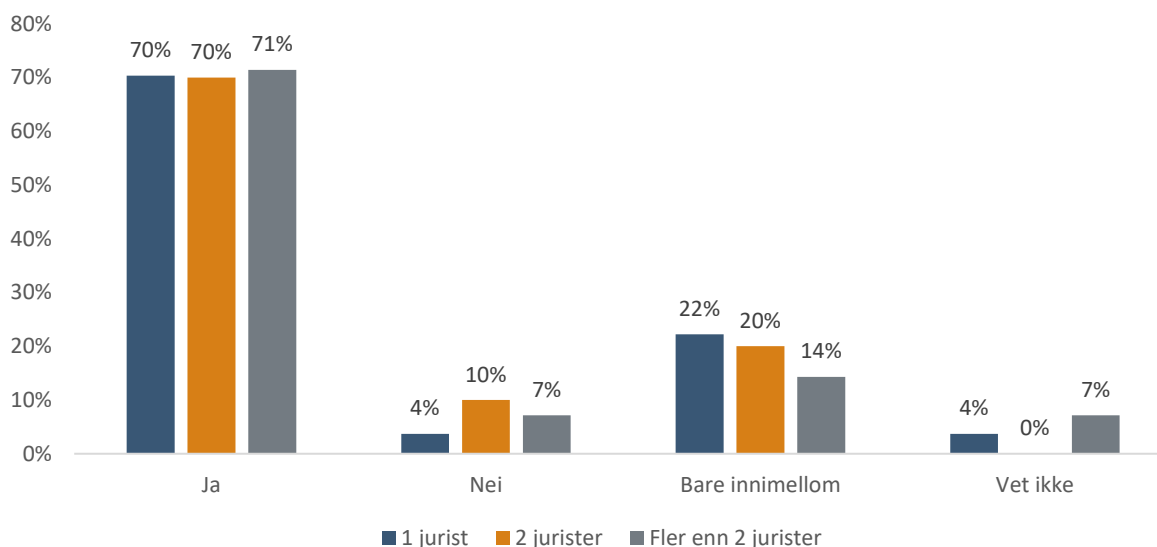
Det er flere forhold som trekkes frem gjennom intervjuer og survey som kan forklare dette avviket:

- Fleksibilitet – særlig viktig i prosjektorganisasjoner
- Bredde i kompetanse – særlig viktig der bedriften jobber med spesialisert juss
- Ansvarsdeling/outsourcing – særlig viktig der det handler om store verdier i transaksjoner
- Branding og signalisering – viktig der advokatenes rykte og anseelse kan spille en sentral rolle

I hvilken grad bedriftene faktisk vurderer verdien av interne jurister som høy sett opp mot det man får av eksterne rådgivere kan bare belyses gjennom å spørre dem. I Figur 4-12 rapporter vi tilbakemeldinger på om det lønner seg for bedriftene å ha ansatt interne jurister i sett opp mot å bruke eksterne juridiske tjenester. Uavhengig av om det er én, to eller flere enn to jurister i bedriften, svarer om lag 70 prosent av respondentene at det lønner seg å ha ansatt egne interne jurister. Resultatene indikerer at bruk av internjurister kaster mye av seg i forhold til bruk av eksterne rådgivere, noe som kan tolkes i retning av at deres verdibidrag ligger nærmere opp mot markedsprisen for eksterne juridiske tjenester.

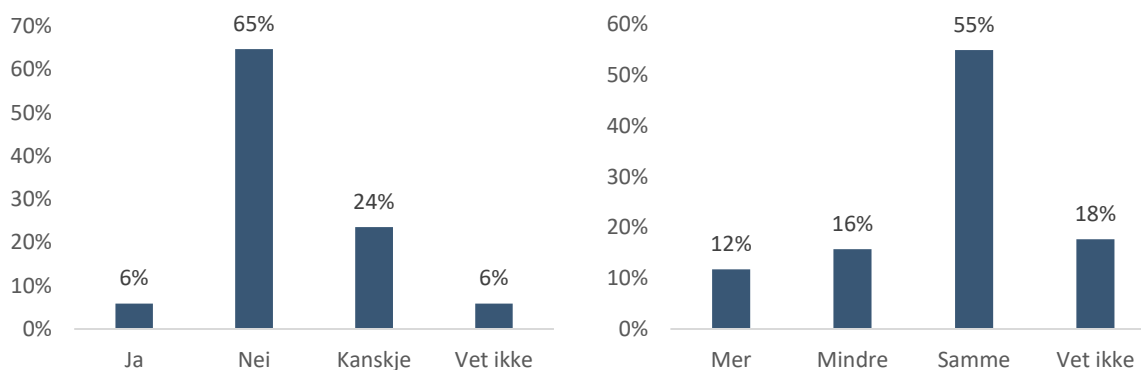
⁶ Her benytter vi gjennomsnittsinntekten til advokater og jurister med særskilt uavhengige oppgaver. Vi legger på 20 prosent på lønnsinntektene ettersom bedriften må betale arbeidsgiveravgift og andre sosiale kostnader.

Figur 4-12 Lønnsomheten av å ha ansatt interne jurister sett opp mot det å bruke eksterne juridiske tjenester. Kilde: Spørreundersøkelse. Menon Economics (2018)

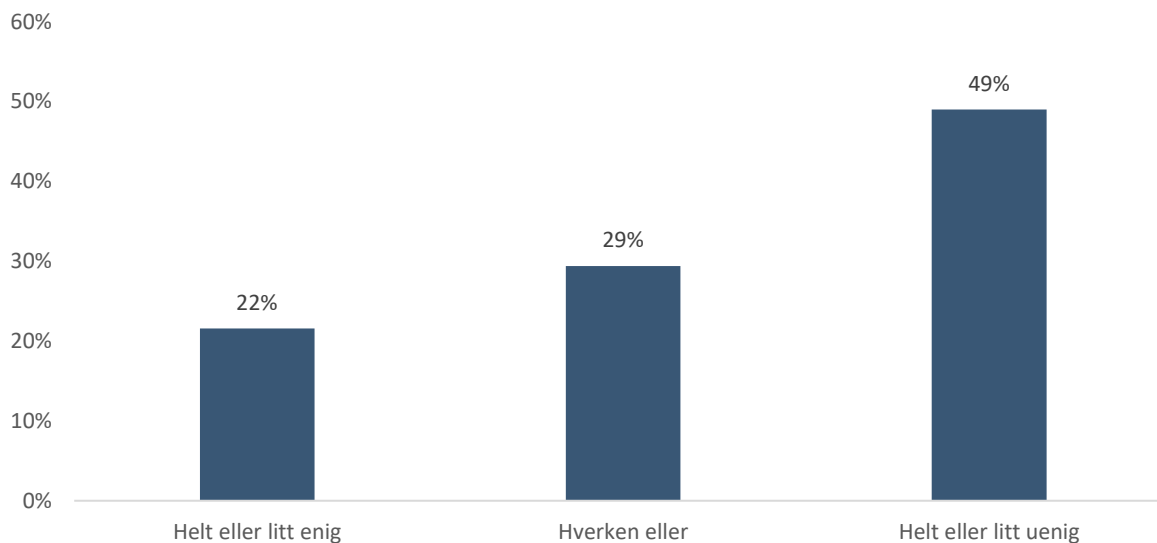
Vi har også spurt bedriftslederne om de planlegger å ansette flere jurister fremover og eventuelt om de planlegger å endre sine innkjøp av eksterne tjenester. Tilbakemeldingene trekker i retning av at de aller fleste bedriftene der det er få ansatte jurister (utvalget) er fornøyd med antall jurister. Det er også få som planlegger å endre bruken av eksterne jurister fremover. Dette bildet kan tolkes som at bedriftene har funnet den naturlige balansen mellom bruk av interne og eksterne ressurser.

Figur 4-13 Vil bedriften ansette flere jurister det neste året (figur til venstre) og vil bedriftene endre sine innkjøp av eksterne juridiske tjenester det neste året (figur til høyre). Kilde: Spørreundersøkelse. Menon Economics (2018)

Gjennom intervjuene ble det påpekt at interne jurister kan ha en tendens til å ønske å benytte mer ekstern rådgivning for å styrke det faglige arbeidet. I Figur 4-14 rapporterer vi hva daglig ledere i bedriftene opplever rundt dette spørsmålet. Kun 22 prosent, 11 av 51 respondenter, er enig i at interne jurister bidrar til mer kjøp av eksterne juridiske tjenester. Nesten halvparten, 49 prosent, er helt eller litt uenig i dette, mens de resterende 29 prosentene er hverken enig eller uenig. Dette trekker i retning av at denne problemstillingen har begrenset med relevans.

Figur 4-14 Synspunkter på om interne jurister i bedriften bidrar til mer kjøp av eksterne juridiske tjenester. Kilde: Menon Economics (2018)

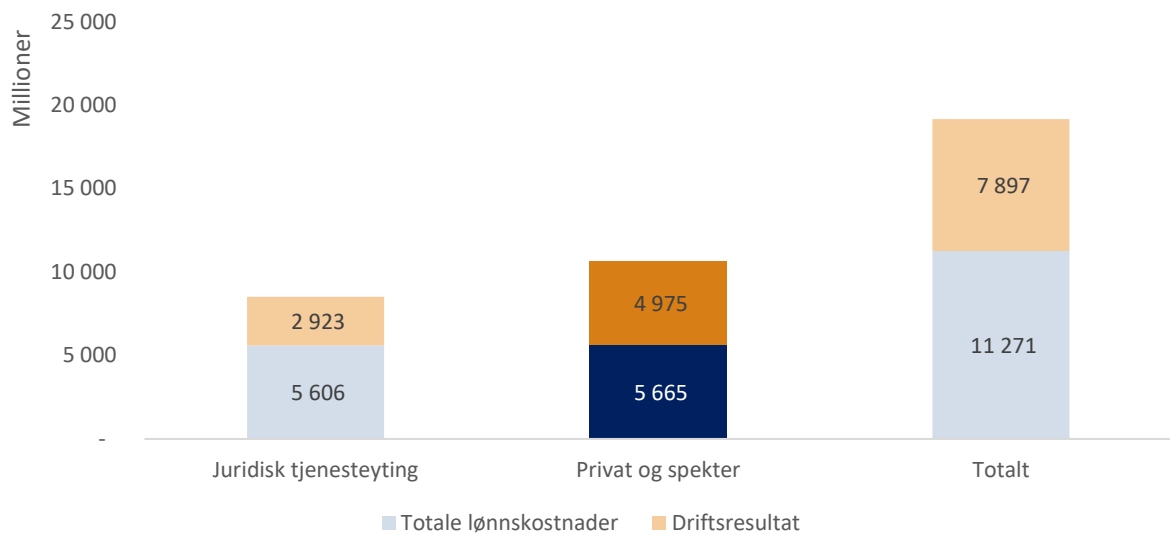
4.2.3. Bidrag til overskudd (C)

I mange bedrifter der jurister arbeider genereres det betydelige overskudd. Dette overskuddet skal i prinsippet gjenspeile verdien av kapital (maskiner, bygg, teknologi og knowhow). Ofte vil denne verdien tilsvare det avkastningskrav som stilles av investorene i kapitalmarkedet, noe som gjerne tilsvare renten på kapitalen. Men lønnsomheten i mange selskap overstiger ofte dette avkastningskravet og ikke sjelden er juristene også eiere av bedriftene. Da vil gjerne en andel av overskuddet kunne tilskrives juristens bidrag gjennom deres arbeid.

Det er gjennomgående komplisert å beregne hvor stor andel av overskuddet til bedriftene som bør betegnes som effekt av en gruppe ansattes innsats. En enkel tilnærming er å tilordne den andel av overskudd utover normalavkastningen i næringen, som juristenes lønnsandel skulle tilsi. I Figur 4-15 presenterer vi tallene for juristenes bidrag til mer-overskudd innen juridisk tjenesteyting (advokatselskapene) og privat sektor ellers inkludert Spekter-området. Da har vi trukket fra en normalavkastning på kapitalen satt til 6 prosent. Vi har også lagt inn lønnskostnadene fra kapittel 4.1 for sammenligning. Vi ser at bidraget til overskudd (driftsresultat) innen juridiske rådgivningstjenester er lavere enn bidraget i resten av næringslivet. I følge våre beregninger skaper juristene om lag 4,9 milliarder kroner i verdier for næringslivet (utenom juridiske tjenester) gjennom deres bidrag til overskudd i bedriftene.

Andelen av overskuddet som tilordnes juristene er stort. Det utgjør ca. 87 prosent av juristenes lønnsinntekter. Årsaker er at de næringene hvor mange jurister jobber gjerne har lite kapital i arbeid. Følgelig skal det lite overskudd til for å nå normalavkastningskravet. Selv med et krav som er dobbel så høyt (12 prosent), vil tallet ligge på rundt 4,9 milliarder. Det faktum at bedrifter i disse næringene i stor grad skaper overskudd på humankapitalen og ikke realkapital (fysisk) er et vitnesbyrd om at ansatte med mye kompetanse er med på å øke eiernes overskudd.

Figur 4-15 Juristenes bidrag til overskudd i næringslivet, samt deres lønnsinntekt: Kilde: SSB, Juristforbundets lønnsstatistikk, regnskapsdata fra Brønnøysund og Menon Economics (2018)

5. Bidrag til verdiskaping utenfor bedriftene

Enhver aktivitet, enten det er i en bedrift eller i offentlig sektor, vil kunne skape virkninger utenfor organisasjon. Denne typen effekter betegnes gjerne som bedriftseksterne effekter. De kan opptre hos andre bedrifter i næringen, eller i andre næringer eller sektorer i økonomien. I kapittel 2.1 har vi betegnet disse effektene med bokstavene D og E. Økonomer sliter med å vurdere omfanget av slike eksternaliteter (D) ettersom det til enhver tid finnes en rekke faktorer som påvirker produktiviteten og verdiskapingen i ulike deler av økonomien. Det gjøres likevel seriøse forsøk på å identifisere slike effekter, gjennom bruk av ulike metoder. I dette kapitlet presenterer vi to metoder: den første omfatter en enkel empirisk/statistisk analyse av sammenhengen mellom bruk av ansatte med akademisk utdanning i næringslivet og veksten i produktivitet. Den andre metoden – som er mer omdiskutert – er en ringvirkningsanalyse som ser på hvordan juristenes aktivitet i næringslivet sprer seg gjennom økonomien i form av underleveranser fra andre næringer. Virkninger på offentlige finanser gjennom skatteinntekter er i kapittel 2.1 betegnet med bokstaven E. Dette er en ren regnskapsmessig størrelse som beregnes ut fra lønnskostnadene og overskuddet i bedriftene.

5.1. Effekten av akademisk utdanning på produktivitet og verdiskaping i næringslivet (B + C + D)

For å kunne si noe relevant om hvordan juristenes arbeid påvirker produktiviteten og verdiskapingsevnen til andre i næringslivet, må vi gå nærmere inn på hva som er gjort tidligere av empiriske studier. Det finnes ikke noen analyser som ser nettopp på slike sammenhenger for jurister i Norge eller andre land, men det er gjennomført en lang rekke relevante og relativt nye studier der man fokuserer på høyere utdannet arbeidskraft generelt og akademisk arbeidskraft i Norge spesielt. Det er derfor formålstjenlig å se nærmere på denne litteraturen.

I en omfattende metastudie basert på 1 120 studier fra 139 ulike land finner Psacharopoulos og Patrinos (2018) at et ekstra år med utdanning i snitt gir en avkastning på nærmere 9 prosent for den enkelte. I metastudien viser de til at også avkastningen på høyere utdanning har holdt seg stabilt høy over tid til tross for at andelen som har høyere utdanning har økt markant. En plausibel forklaring på at avkastningen på høyere utdanning har holdt seg stabilt høy er at hyppige teknologiske endringer har ført til at etterspørselen etter høyere utdanning har økt mer enn tilbudet. Bhuller, Mogstad og Salvanes (2017) undersøker sammenhengen mellom utdanning og individuelle inntekter ved bruk av norske registerdata og estimerer at utdanning gir høyere inntekter gjennom livsløpet og brattere inntektsvekst med alder. Deres estimater tilsier at investering i økt utdanning i Norge gir 10 prosents avkastning i individuelle inntekter i form av lønn og pensjon.

Basert på en analyse av norsk markedsrettet næringsliv i perioden 2008-2014, har Menon Economics (2017) nylig estimert en økonomisk modell som isolerer akademikerens (de med lang høyere utdanning) bidrag til produktivitetsutvikling i næringslivet. De finner at ett prosentpoeng økt akademikerandel i næringslivet henger sammen med ca. 2 prosent høyere verdiskaping per time. Estimaten fanger både opp at akademisk arbeidskraft øker produktiviteten, og at akademisk arbeidskraft søker seg til næringer med høy produktivitetsvekst. Analysen viser at økt bruk av akademikere henger sterkere sammen med høyere merverdiskaping enn høyere lønnskostnader, noe som indikerer at investeringer i akademisk utdannelse ikke kun gir økt lønn til akademikeren, men også økt lønnsomt for bedriftene i næringslivet. Samvariasjonen mellom akademikere og produktivitet er sterkere i næringer med lav andel akademikere i utgangspunktet.

Gjennomsnittlig verdiskaping per time var 554 kroner innen konkurranseutsatt markedsrettet næringsliv i 2014. Grimsby med flere (2017) har beregnet at gevinsten av ett prosentpoeng økt bruk av akademisk utdannet

arbeidskraft gir cirka 10 kroner i økt verdiskaping per arbeidstime (554*1,9 prosent). Siden dette er et gjennomsnittsestimat for samtlige timeverk i konkurranseutsatt markedsrettet næringsliv, altså både arbeidsinnsatsen fra ansatte med akademisk utdanning og arbeidsinnsatsen fra øvrige ansatte, så tilsvarer ett prosentpoeng økt bruk av akademisk utdannet arbeidskraft 1000 kroner i merverdiskaping per akademikertime. Multipliserer vi 1000 kroner per time med 1695 timer i et årsverk får vi at et ekstra årsverk akademikere fører til en merverdiskaping på 1,7 millioner kroner i konkurranseutsatt markedsrettet næringsliv.

Analysen viser altså at økt bruk av akademikere gir høyere merverdiskaping enn bare de lønnskostnadene som er forbundet med å ansette akademikere. Dette innebærer at økt bruk av akademikere er lønnsomt for bedriftene. Estimaten på merverdiskaping knyttet til økt bruk av akademikere inkluderer verdiskaping i bedriftene og eksterne effekter på andre bedrifter *i samme næring*. Hvor stor andel av merverdiskapingen som tilfaller bedriften som akademikeren ansettes i, og hvor stor andel av merverdiskapingen som er eksterne effekter i næringen for øvrig er ikke mulig å beregne med data på aggregerte næringer.

Tallet for beregnet merverdiskaping på 1,7 millioner gjelder for akademisk utdannet arbeidskraft generelt. Juristene er en del av denne gruppen, sammen med økonomer, ingeniører, leger og andre. Vi har ikke noe godt grunnlag for å hevde at juristenes bidrag til merverdiskaping i næringslivet er noe høyere eller lavere enn de andre gruppene som sorterer inn under akademikere. Tall fra SSB viser at de med akademisk utdanning hadde en gjennomsnittlig lønnsinntekt på 777.000 kroner i 2014. Dette er noe, men ikke mye lavere enn tallene for juristene fra lønnsundersøkelsene. Det er derfor nærliggende å anta at denne merverdiskapingen også gjelder for juristene. Dersom vi trekker fra den gjennomsnittlige årlige lønnskostnaden for en jurist på (lønn + lønnsrelaterte kostnader) får vi et mål på juristenes merverdiskaping (en form for eksternalitet) - som både er bedriftsintern [C] og bedriftsekstern [D] på ca. 600.000 kroner. Disse beregnede eksternalitetene begrenser seg kun til den næringen der juristene jobber, de fanger ikke opp spredningseffekter til andre næringer.

5.2. Ringvirkninger (spredning til andre næringer) (D)

I analysen vi refererer til ovenfor ser vi på hvordan akademikere (herunder jurister) bidrar til økt produktivitet i sin egen næring. Det faktum at bedrifter og næringer etterspør varer og tjenester i andre næringer, gjør at man finner spor av juristenes aktivitet i andre deler av økonomien gjennom vare og tjenesteleveranser mellom næringer. Ved hjelp av Menons ringvirkningsmodell ITEM beregner vi det økonomiske fotavtrykket jurister skaper i ulike næringer gjennom kjøp av varer og tjenester i andre sektorer.

En ringvirkningsanalyse gir et innblikk i næringens ringvirkning på andre deler av norsk økonomi.

Det er viktig å være oppmerksom på at en ringvirkningsanalyse av juristers aktiviteter i næringslivet ikke er en analyse av den økonomiske effekten jurister har på verdiskaping i samfunnet. Det er flere grunner til at vi må presisere dette. For det første vil den etterspørselen etter varer og tjenester som juristene skaper i næringslivet kunne erstattes av annen etterspørsel, særlig i en økonomi med lite ledig kapasitet. Juristenes etterspørsel etter varer og tjenester i andre næringer bestemmer heller ikke hvor produktive og lønnsomme disse næringene er. Ringvirkningsanalysen kan derfor kun benyttes til å studere spredningen av aktivitet utover i økonomien, ikke den merverdiskaping som vi finner hos jurister. Det er likevel instruktivt å se hvordan juristenes arbeid er koblet til ulike deler av økonomien.

5.2.1. Ringvirkningsanalyse: Metode

For å beregne ringvirkninger benytter vi Menons ringvirkningsmodell. En ringvirkningsanalyse gir et innblikk i næringens ringvirkning på andre deler av norsk økonomi. Hensikten med ringvirkningsmodellen er derfor å se på hvordan en etterspørselsendring i økonomien påvirker sysselsetting og verdiskaping.

Enhver aktivitet, enten det er i en bedrift eller i offentlig sektor, skaper virkninger i andre deler av samfunnet. Et eksempel på dette kan være utbygging av et nytt oljefelt. Utbyggingen vil skape verdiskaping og sysselsetting hos operatørene som eier og driver prosjektet. Det vil også skape verdiskaping og sysselsetting hos verftet som blir satt til å bygge plattformen som skal brukes. Verftet har på sin side mange underleverandører som vil levere innsatsfaktorer som er nødvendige for at plattformen skal kunne bygges. Disse selskapene vil derfor også ha sysselsetting og verdiskaping i tilknytning til det nye oljefeltet. Slik kan man nøste bakover helt til de siste verdiskapings- og sysselsettingsimpulsene er helt marginale. Man vil da ha et estimat på de totale sysselsettings- og verdiskapingseffektene som er knyttet til utbyggingen av det nye oljefeltet.

Ved hjelp av Menons ITEM-modell beregner vi det totale «fotavtrykket» fra juristenes aktivitet i privat næringsliv. Modellen er bygget opp med utgangspunkt i SSBs kryssløp i nasjonalregnskapet som viser omfanget av leveranser mellom ulike næringer. Dette gjør det mulig å beregne hvor mye en produksjonsøkning i en bransje fører til økt etterspørsel av varer og tjenester i andre bransjer, og hvordan ytterligere bransjer igjen påvirkes. Det er vanlig at ringvirkningsanalyser opererer med relativt standardiserte typer av effekter. Vi har fokus på direkte og indirekte effekter.

- **Direkte effekter** omfatter effekter som knytter seg til aktiviteten i den næringen eller hos den aktøren som står i sentrum for analysen.
- **Indirekte effekter** omfatter de effektene som genereres gjennom økt etterspørsel etter varer og tjenester fra andre næringer. De indirekte effektene kan i prinsippet beregnes i et uendelig antall ledd bakover. Effekten i ulike ledd bør beregnes i såpass mange ledd bakover at det i siste ledd er under en sysselsatt.

De direkte sysselsettings- og verdiskapingseffektene er estimert på bakgrunn av de aktuelle bedriftenes eller næringenes forhold mellom omsetning og henholdsvis sysselsetting og verdiskaping.

Resultater fra ringvirkningsberegninger er svært omdiskutert blant økonomer da de ikke tar hensyn til potensielle fortrennings- og produktivitetseffekter. I samfunnsøkonomien regnes arbeidskraft og kapital som to knappe goder. Lav sysselsetting i en enkeltbedrift/enkeltnæring kan derfor bidra til å øke tilgangen til arbeidskraft i andre sektorer av økonomien. Ringvirkningsanalyser tar imidlertid ikke høyde for at økt omsetning i en næring vil skape arbeidsplasser ved å tiltrekke seg arbeidskraft som hører til en annen næring i utgangspunktet. Denne typen kalles brutto ringvirkningsanalyser, og den totale verdiskapingen man estimerer i disse analysene kan ikke tolkes som et netto bidrag til BNP. Denne analysen er en brutto ringvirkningsanalyse.

Forutsetninger for denne analysen:

Basert på tall fra Juristforbundets lønnsstatistikk for privat sektor og registerdata fra SSB med oversikt over antall ansatte fordelt på næringskoder, estimerer vi totallønn til jurister i de ulike næringene. Basert på juristenes andel av den totale lønnen i hver enkelt næring estimerer vi så juristenes totale verdiskapingsbidrag i de enkelte næringene. Bak dette ligger det en forutsetning om at juristenes verdiskapingsandel også reflekterer juristenes bidrag til EBITDA⁷. Dette er altså **juristenes direkte verdiskapingseffekt** i de ulike næringene.

⁷ EBITDA er et mål på bedriftens overskudd før man eventuelt tar hensyn til avskrivninger, finansielt resultat og skatt. EBITDA er derfor å anse som et mål på det rent operasjonelle overskuddet i bedriften..

Juristenes bidrag til verdiskaping i hver enkelt næring kan videre knyttes til aktivitet i andre næringer gjennom kjøp av varer- og tjenester i flere ledd. Dette vil være de **indirekte verdiskapings- og sysselsettingseffektene** av juristenes tilstedeværelse i de ulike næringene. Disse effektene estimeres ved hjelp av Menons ringvirkningsmodell, forklart over.

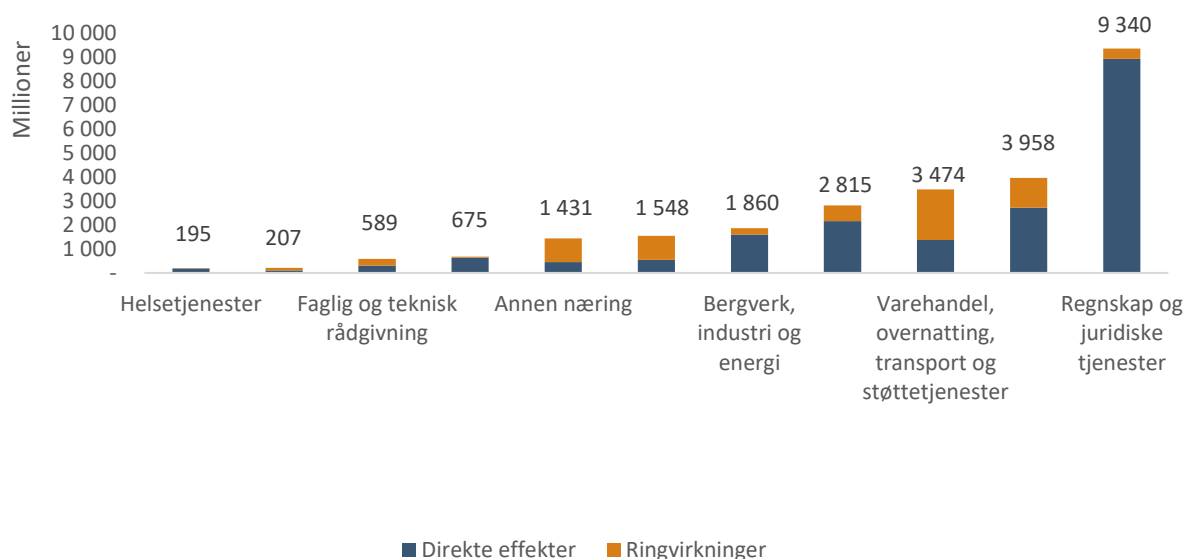
I analysen har vi ikke vurdert konsumeffekter og katalytiske effekter, altså effekter som skyldes konsumet eller som påvirker marknadsstrukturen ved at aktørene i økonomien endrer sin tilpasning.

5.2.2. Direkte og indirekte verdiskaping

På bakgrunn av fremgangsmåten skissert i kapittel 5.2.1, har vi estimert at juristene sin totale verdiskapingseffekter er på drøyt **26 milliarder kroner**, se Figur 5-1. Samlet bidrar næringene i figuren med omtrent 1,753 milliarder kroner i verdiskaping, noe som innebærer at jurister i privat sektor står for omtrent 1,5 prosent av den totale verdiskapingen.

Figur 5-1 viser direkte verdiskaping og verdiskaping hos underleverandører (ringvirkning) som følge av juristenes tilstedeværelse i de ulike næringene. Omkring 19 milliarder kroner er direkte verdiskaping i bedrifter/næringer der juristene bidrar med sine tjenester, hvorav næringen, regnskap- og juridiske tjenester, utgjør den største andelen. Omkring 7,1 milliarder kroner i verdiskaping tilfaller underleverandører i næringen, knyttet til aktivitet i andre næringer gjennom kjøp av varer- og tjenester i flere ledd. Disse tilfaller i stor grad næringen varehandel, overnatting, transport og støttetjenester⁸.

Figur 5-1 Beregnet verdiskaping i næringene juristene bidrar med sine tjenester (blå del av søylene) og hos underleverandører i næringene (oransje del av søylene). Kilde: Menon 2018

Rundt 36 prosent av jurister sin totale verdiskaping tilfaller næringen regnskap og juridiske tjenester. De direkte effektene er på nærmere 9 milliarder kroner, mens de indirekte er på rundt 432 millioner kroner. Den totale verdiskapingen i regnskap- og juridiske tjenestenæring er på drøyt 42 milliarder, hvorav juristene sitt verdiskapingsbidrag er på omkring 9,3 milliarder. Dette tilsvarer rundt 22 prosent av den totale verdiskapingen.

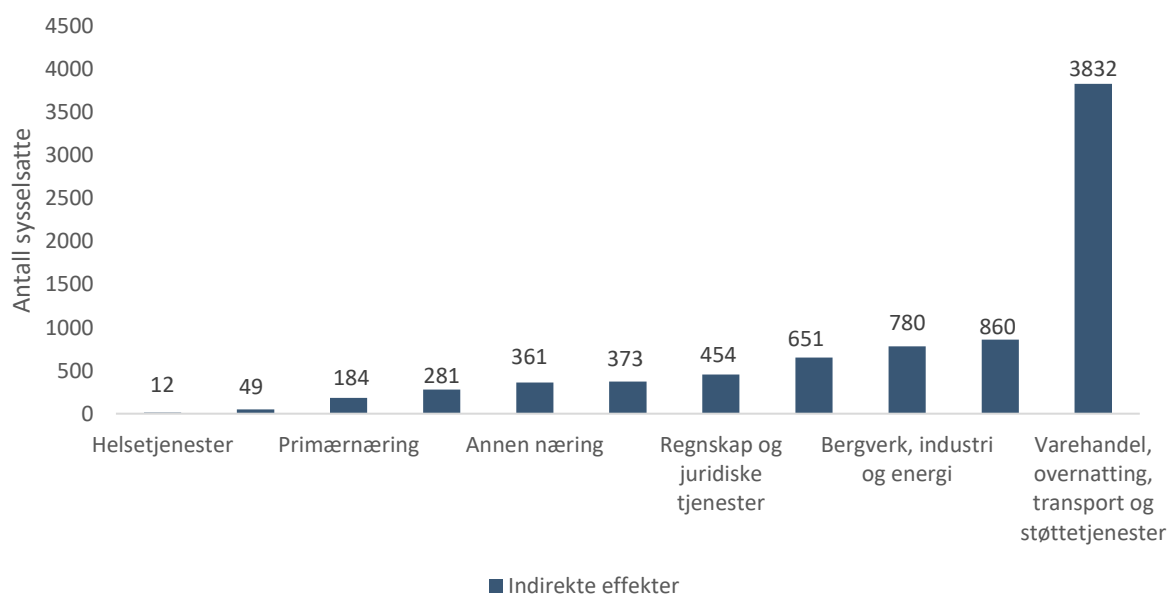
⁸ Annen faglig og teknisk tjenesteyting og veterinærtjenester

5.2.3. Ringvirkninger i form av sysselsetting

Antall sysselsatte jurister innenfor direkte verdiskaping er basert på SSB sin data over antall ansatte jurister fordelt på næringer. Sysselsettingseffektene videre i verdikjedene er basert på forholdstall mellom omsetning og antall ansatte, og følger samme prosedyre som verdiskapingsberegningene presentert i kapittel 5.2.1.

Basert på forholdstall mellom omsetning og antall ansatte beregner vi at juristene sine aktiviteter i de ulike næringene bidrar til å sysselsette 7838 personer fordelt på de ulike næringene, se Figur 5-2. Disse arbeidsplasser tilfaller underleverandører i de respektive næringene. De 7800 arbeidsplassene tilsvarer omkring 0,47 prosent av alle ansatte i næringene vist i tabellen.

Figur 5-2 Beregnet antall ansatte hos underleverandører innenfor ulike næringer. Kilde: Menon 2018

Britisk analyse av samfunnsbidraget til juristene

«Economic value of the legal services sector» The Law Society (2016)

The Law Society i England og Wales publiserte i 2016 en rapport under headingen «Economic value of the legal services sector», som viser (relativt) nye beregningsperspektiver på verdien av juridiske tjenester i det britiske markedet. Studien ser kun på jurister i advokatselskapene. I likhet med vår analyse har de gjennomført en ringvirkningsanalyse hvor de ser på hvor mye aktivitet som skapes gjennom leveranser til disse bedriftene (indirekte effekter) og gjennom leveranser til de ansattes konsum (induserte effekter). To tilnærminger ble brukt for å gi et utgangspunkt for en større økonomisk verdi (i motsetning til det direkte bidraget): en statistisk kryssløpsanalyse assistert av Cambridge Econometrics og en dynamisk modellering foretatt av Oxford Economics.

Rapporten viser i hvilken grad britiske juridiske tjenester og advokater, som den største gruppen av juridiske tjenesteleverandører, støtter annen økonomisk aktivitet gjennom verdikjeden. Den statistiske kryssløpsanalysen viser, alt annet likt, at ekstra utgifter til juridiske tjenester har potensial til å generere tilleggsutgifter og arbeidsplasser på tvers av økonomien. Den ekstra økonomiske aktiviteten vil være i tilsvarende skala som fordelene som oppstår som følge av økte utgifter i næringer som finansielle tjenester og regnskap.

Til tross for at de direkte og bredere effektene av juridiske tjenester til økonomien, fremhevet i denne rapporten, er på nivå med finansielle og andre faglige tjenester, er det viktig å trekke frem at de presenterte tallene ikke tar hensyn til verdien som er dannet utover tilbud og etterspørselsrelasjoner i markedet for juridiske tjenester. Et bredt spekter jurister og advokaters fordeler var utenfor omfanget av analysen. Rapporten gir derfor kun et utgangspunkt i tanken på den «sanne» verdi av juridiske tjenester.

I rapporten vektlegges det også at den juridiske sektoren er relativt selvforsynt. Juridisk sektor er en arbeidsintensiv sektor og ikke like avhengig av ressurser kjøpt fra andre sektorer for å kunne produsere sine aktiviteter og tjenester. Det blir også trukket frem at flere leverandører av juridiske tjenester ikke sitter på all nødvendig kompetanse internt, og at de derfor kjøper ekstern juridisk kompetanse. Analysen illustrerer den juridiske sektoren sin selvforsyning av ressurser og den relativt unike avhengigheten av ferdighetene til arbeidsstyrken innenfor sektoren. Et annet funn er den relative betydningen av utdanning, finansielle tjenester og IT i forhold til levering av tjenester og verdi.

5.3. Skatteinntekter (E)

Juristene bidrar også til verdiskaping i samfunnet gjennom skatter og avgifter som betales i tilknytning til deres arbeidsforhold. Ettersom vi allerede har tatt høyde for lønnsinntekt og overskudd blir det dobbelttelling å regne inn skatt på lønnsinntekt, selskapsoverskudd og utbytter/kapitalgevinster. Derimot er det riktig å inkludere arbeidsgiveravgiften og merverdiavgiften.

Arbeidsgiveravgiften er på 14,1 prosent av lønnskostnadene som da summerer seg til 801 millioner kroner. Merverdiavgiften utgjør 25 prosent av verdiskapingsbidraget som da summerer seg til 1,8 milliarder kroner.

6. Avsluttende om juristenes samlede verdiskaping

I denne rapporten har vi sett på juristenes bidrag til verdiskaping i samfunnet. Vi har fokusert på de juristene som jobber i næringslivet, utenom advokatselskapene. Verdiskapingen til en ansatt er den merverdi som han eller hun skaper for samfunnet utover de ressurser som han eller hun bruker som innsatsfaktorer i sitt arbeid. I denne rapporten har vi tatt i bruk denne definisjonen (bruttoprodukt).

I Figur 6-1 har vi samlet sammen anslagene på juristenes bidrag til verdiskaping gjennom ulike kanaler, slik de er nærmere omtalt i kapittel 4 og 5. Vi har skilt mellom bidrag til verdiskaping i bedriften (Rød-oransje farge i figuren) og verdiskaping utenfor bedriften (grønn farge). Samlet står juristene i privat sektor og Spekter-området (utenom advokatselskapene) for en **verdiskaping på knappe 16 milliarder kroner** i 2016. Av dette går 5,6 milliarder til lønn til juristene og ca. 4,9 milliarder kroner blir til overskudd i bedriftene. Staten henter inn knappe 3 milliarder i arbeidsgiveravgift og moms, mens en verdiskaping på drøye 2,3 milliarder kroner kommer som følge av at produktiviteten til andre ansatte øker i næringen der juristene jobber. Dette omtales gjerne som positive eksternaliteter.

Figur 6-1 Hvordan juristenes verdiskaping skapes og avlønnes. Kilde: Menon Economics (2018)

		Verdier som er skapt		Hvordan verdiene fordeles
Verdiskaping utenfor bedriften	←	2974 mill	E	Skatteinntekter
	←	2282 mill (B+D)	D	Lønn i andre bedrifter og organisasjoner
Verdiskaping i bedriften	←	4974 mill	C	Overskudd
	←	Se D	B	Andres lønn i bedriften
	←	5665 mill	A	Juristenes lønn
Totalt		15895 mill.kr		

6431 jurister jobber i næringslivet utenom advokatselskapene. Da blir verdiskapingsbidraget per jurist på rundt 2,4 millioner kroner per år, noe som er mer enn det dobbelte av den gjennomsnittlige lønnsinntekten for jurister. Dette er høyt sammenlignet med andre yrkesgrupper. I Fastlands-Norge er verdiskapingen per sysselsatt på knappe 1 million kroner. Juristenes høye verdiskaping er dels drevet av at de med høy akademisk utdanning har en lønnsinntekt som ligger 50 prosent over gjennomsnittet i næringslivet. Verdiskapingsbidraget er likevel langt større enn det lønnsinntekten skulle tilsi. Dette drives dels av at vi har tilordnet en stor andel av overskuddet i næringslivet til juristene, og dels av at juristene skaper økt produktivitet hos andre som jobber i næringene.

Den type beregninger som vi har utført i denne analysen hviler på en rekke forutsetninger og er beheftet med betydelig usikkerhet. Vi har derfor benyttet oss av flere typer vurderinger som samlet skal sikre at våre anslag er relevante og innenfor et verdsettingsområde som er rimelig. Vi har særlig hvilt på de økonometriske estimatene i Grimsby, Iversen og Baustad (2017) som beregner hvordan produktivitet i konkurranseutsatt næringsliv samvarierer med hvor intensiv bruken av akademikere er. Omregnet til kroner og øre viser de at akademikere skaper verdier tilsvarende 1,7 millioner kroner. Vi har lagt til grunn at denne verdiskapingen også er gyldig for jurister i næringslivet, ettersom avviket i lønnsinntekt mellom jurister og andre akademikere i næringslivet ikke er nevneverdig stort. Disse verdiene avlønner juristene gjennom lønnsinntekt og gjennom lønn til andre og

overskudd til eiere. Effektene i studien til Grimsby, Iversen og Baustad (2017) fanger bare opp slike eksterne effekten innenfor samme næring. Det innebærer at vi ikke får med oss eventuelle eksterne effekter som dannes utenfor næringen der de jobber. Dette trekker i retning av at vårt estimat for post B og D i figuren er for lavt. Ettersom vi ikke har noen gode estimater for såkalte næringseksterne effekter, velger vi å sette dem til null.

Andelen av overskuddet i næringslivet som tilordnes juristene er stort. Det utgjør ca. 87 prosent av juristenes lønnsinntekter. Årsaker er at de næringene hvor mange jurister jobber gjerne har lite kapital i arbeid, men betydelige overskudd. Følgelig skal det lite overskudd til for å nå normalavkastningskravet. Det faktum at bedrifter i disse næringene i stor grad skaper overskudd på humankapitalen og ikke realkapital (fysisk) er et vitnesbyrd om at ansatte med mye kompetanse er med på å øke eiernes overskudd.

Denne analysen har vist at juristene i privat sektor, inkludert offentlig eide foretak og organisasjoner, skaper langt større verdier for samfunnet enn det lønnsinntektene forteller. Dette er i hovedsak drevet av at man ser store produktivetsgevinster av å benytte høyere utdannet arbeidskraft og tallene blir tydelig bekreftet gjennom intervjuer og surveyundersøkelsen som retter seg mot daglig ledere der juristene jobber.

7. Referanser

Advokatforeningen (2016). Rapport fra bransjeundersøkelsen 2016. Hentet fra:

https://www.advokatforeningen.no/PageFiles/3387/Bransjeunders%C3%B8kelsen_2016.pdf

Bhuller, M., Mogstad, M., & Salvanes, K. G. (2017). Life-cycle earnings, education premiums, and internal rates of return. *Journal of Labor Economics*, 35(4), 993-1030. <http://www.nber.org/papers/w20250.pdf>

Børing, P., Næss, T., & Aamodt, P. O. (2012). Arbeidsmarkedet for jurister: En framskriving fram mot 2025.

NIFU-rapport; 2012:49. <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/280943>

Grimsby, G., Iversen, E. I., Baustad, H., Grünfeld, L. (2017). Akademisk kompetanse: Betydning for produktivitet, vekst og verdiskaping i Norge. *Menon-rapport nr. 43/2017*.

Juristforbundet (2017). Lønnsstatistikk. Hentet fra:

<https://www.juristforbundet.no/lonnarbeidsvilkar/lonn/lonnsstatistikk/>

NOU 2003: 19. (2003). *Makt og demokrati. Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen*. Oslo. Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-019/id118893/sec1>

Psacharopoulos, G., & Patrinos, H. A. (2018). Returns to investment in education: a decennial review of the global literature. *Policy Research Working Paper, WPS8402(1)*.

<http://documents.worldbank.org/curated/en/442521523465644318/pdf/WPS8402.pdf>

The Law Society of England and Wales (2016). Economic value of the legal sector. Hentet fra:

<http://www.lawsociety.org.uk/support-services/research-trends/a-25-billion-legal-sector-supports-a-healthy-economy/>

Vedlegg 1: Spørreundersøkelser

Spørsmål til Juristforbundets medlemsundersøkelse

Dersom medlemmet markerte at han/hun hører til privat-spekter, ble han/hun videresendt til følgende spørsmål:

1. Din tidsbruk på jobb: Angi om lag hvor stor andel av tiden din på jobb som går med til:

Oppgave	Andel av tiden din
Ikke-juridisk arbeid (ledelse, organisasjon, styredeltakelse, strategiarbeid, prosjektledelse etc.)	15%
Juridiske oppgaver som knytter seg til regulære og løpende driftsoppgaver (f.eks. arbeidsrett, skatt, innkjøp/anskaffelser, selskapsrett, kontrakt, og IPR).	40%
Spesialisert juridiske oppgaver som bedriften er spesialisert innenfor (for eksempel energirett, eiendomsrett, mediarett, tariffavtaler, regulering innenfor tele, transport, helse, mm):	45%

2. Dersom du utfører spesialiserte juridiske oppgaver, hvilket rettsfelt er du mest aktiv innenfor?

Skriv her _____

3. Hva var din årslønn før skatt i 2018 (uten bonus og andre tilleggsgoder)?
 - a. Under 500.000
 - b. 500.000-650.000
 - c. 650.000-800.000
 - d. 800.000-1 Mill
 - e. 1 Mill – 2 Mill
 - f. Over 2 Mill
4. Hvor mange andre jurister jobber du sammen med i din bedrift/organisasjon?
 - a. 0
 - b. 1-3
 - c. 3-10
 - d. 10+
5. Var det ansatt andre jurister i din bedrift/organisasjon da du ble tilsatt? JA/NEI

Spørsmål til surveyundersøkelsen til daglig ledere i bedrifter med 1 eller 2 ansatte jurister:

Innledning til surveyundersøkelsen: På vegne av Norges Juristforbund gjennomfører vi i Menon Economics en analyse av den merverdi som interne jurister skaper i sin bedrift/organisasjon - ikke minst sett opp mot kjøp av eksterne juridiske tjenester. For å synliggjøre verdien gjennomfører vi nå en kort survey-undersøkelse som retter seg mot ledelsen i bedrifter og organisasjoner som har en eller noen få jurister ansatt. Da er din bedrift relevant. Vi håper at du kan sette av ca. 5 minutter til å svare på spørsmål om dette temaet.

1. Hvor verdifull vurderer du følgende oppgaver som juristene utfører i din bedrift: *(Helt avgjørende til helt uten verdi)*
 - a. Arbeid knyttet til arbeidsrett, arbeidstvister, lønn, tariff og ansettelse
 - b. Arbeid med kontrakter, rettigheter, anbud og innkjøp
 - c. Arbeid knyttet til selskapsrett, tilrettelegging, aksjer/eierskap, oppkjøp, sammenslåing, konkurs etc.
 - d. Rettslig arbeid knyttet til spesialfeltet som bedriften jobber på (f.eks. energi, tele, sjømat, shipping, eiendom etc.)
 - e. Arbeid med ledelse, styring og strategi i bedriften
2. Hvor aktuelt er det å kjøpe inn eksterne juridiske tjenester i stedet for/som supplement til å benytte intern jurist innen følgende arbeidsfelt: *(Helt avgjørende til absolutt ikke aktuelt)*
 - a. Arbeid med kontrakter, rettigheter, anbud og innkjøp
 - b. Arbeid knyttet til arbeidsrett, arbeidstvister, lønn, tariff og ansettelse
 - c. Arbeid knyttet til selskapsrett, tilrettelegging, aksjer/eierskap, oppkjøp, sammenslåing, konkurs etc.
 - d. Rettslig arbeid knyttet til spesialfeltet som bedriften jobber på (f.eks. energi, tele, sjømat, shipping, eiendom etc.)
3. Lønner det seg for dere å ha ansatt interne jurister sett opp mot det å bruke eksterne juridiske tjenester?
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Bare innimellom
4. Hvor verdifull er den/de interne juristene mht. å få utbytte av eksterne juridiske tjenester?
 - a. Helt avgjørende for oss
 - b. Svært viktig
 - c. Nokså viktig
 - d. Moderat viktig
 - e. Liten verdi
 - f. Helt uten verdi
5. Opplever du at interne jurister bidrar til å dempe din virksomhets risiko, sammenlignet med å kun benytte eksterne jurister?
 - a. Ja, kunne ikke håndtert risiko uten dem
 - b. Ja, i stor grad
 - c. Ja, men i liten grad
 - d. Nei
6. Enkelte hevder at interne jurister i bedriften bidrar til mer kjøp av eksterne juridiske tjenester. Er du enig i dette?
 - a. Helt enig
 - b. Litt enig
 - c. Hverken eller
 - d. Litt uenig
 - e. Uenig
7. Internt ansatte jurister hos oss kaster mye av seg sett opp mot den lønnen de tildeles. Er du enig i dette?
 - a. Helt enig
 - b. Litt enig
 - c. Hverken eller
 - d. Litt uenig
 - e. Uenig
8. Det faktum at vi har ansatt bedriftsjurister gjør at vi bedrer vårt omdømme i markedet:
 - a. Helt enig
 - b. Litt enig

- c. Hverken eller
 - d. Litt uenig
 - e. Uenig
9. Hvor mange jurister har dere i organisasjonen/bedriften? Vennligst skriv hele tall
10. Vil dere ansette flere jurist(er) det neste året?
- a. Ja
 - b. Nei
 - c. Kanskje
11. Vil dere kjøpe inn mer, mindre eller samme omfang av eksterne juridiske tjenester det neste året?
- a. Mer
 - b. Mindre
 - c. Samme
12. Er du selv jurist?
- a. Ja
 - b. Nei
13. Har du noen andre tanker om juristenes verdi? Vennligst skriv her: